

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
UGDYMO SISTEMŲ KATEDRA**

Agnė Urniežiūtė

Karjeros edukologija

II kurso iššestinių studijų magistrantūros studentė

**III-IV GIMNAZIJOS KLASIŲ MOKINIŲ UGDYMAS KARJERAI:
PROBLEMOS IR GALIMYBĖS**

Magistro darbas

**Mokslinis vadovas
Doc. dr. A. Širiakovienė**

Šiauliai, 2013

Darbas originalus.....Agnė Urniežiūtė
(studento parašas)

TURINYS

SANTRAUKA	
SUMMARY	
ĮVADAS	5
1. KARJEROS SAMPRATA ŠIUOLAIKINIAME MODERNIZACIJOS IR GLOBALIZACIJOS KONTEKSTE	9
1.1. Karjeros sampratos kaita ir modeliai	9
1.2. Karjeros planavimo ir projektavimo samprata	13
1.3. Ugdymo karjerai mokykloje ypatumai	17
1.4. Mokykla ir ugdymas karjerai bei profesinei veiklai	18
1.5. Profesijos pasirinkimą lemiantys veiksniai	23
1.6. Profesinis informavimas ir orientavimas mokykloje	27
2. III-IV GIMNAZIJOS KLASIŲ MOKINIŲ UGDYMO KARJERAI EMPIRINIS TYRIMAS	30
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas	30
2.2. Duomenys apie respondentus	31
2.3. III–IV gimnazijos klasių mokinių požiūrio į ugdymą karjerai rezultatai ir jų analizė	32
IŠVADOS	47
REKOMENDACIJOS	49
LITERATŪRA:	50
PRIEDAI	56

SANTRAUKA

III-IV GIMNAZIJOS KLASIŲ MOKINIŲ UGDYMAS KARJERAI: PROBLEMOS IR GALIMYBĖS. Magistro darbas.

Tyrimo aktualumas. Profesijos pasirinkimas yra vienas svarbiausių ir reikšmingiausių žmogaus pasirinkimų, nes jis lemia tolesnio gyvenimo kokybę. Vieniems tokius sprendimus priimti sekasi lengviau, kitiems – sunkiau (Pociūtė, Isiūnaitė, 2011).

Anot B. Pociūtės (2010), šiandien darbas žmogui, visuomenei reiškia ne tik finansinį šaltinį, bet ir gerokai daugiau. Darbas suteikia galimybę užimti tam tikrą padėtį visuomenėje, tapti pripažintam. Darbas nulemia ne tik žmogaus gyvenimo pobūdį, bet ir gyvenimo stilių bei draugų ratą. Racionalus, pagrįstas profesijos pasirinkimas reiškia ne tik profesinio elgesio plėtrą, bet ir pagrįstą požiūrį į kitus savo gyvenimo aspektus.

Tyrimo objektas. III–IV gimnazijos klasių mokinių ugdymo karjerai problemos ir galimybės.

Tyrimo tikslas. Ištirti III–IV gimnazijos klasių mokinių ugdymo karjerai problemas ir galimybes.

Tyrimo metodai:

1. *Teoriniai.* Mokslinės, pedagoginės, psichologinės literatūros analizė.
2. *Empiriniai.* Anketinė mokinių apklausa, skirta išsiaiškinti mokinių rengimą karjerai mokykloje.
3. *Statistiniai.* Anketinių duomenų statistinė analizė, tyrimo duomenų grupavimas, apibendrinimas ir lyginimas, grafinis duomenų pavaizdavimas, naudojant Microsoft Office Excel programinę įrangą atlikta kiekybinė aprašomoji statistinė analizė.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimas atliktas 2013 m. Tyrime dalyvavo 184 III-IV gimnazijų klasių mokiniai.

Tyrimo duomenys rodo, kad gimnazijoje vykdomas profesinis orientavimas nėra pakankamas. Mokiniai teigia gaunantys nepakankamai informacijos kaip planuoti savo karjerą, nepakankamai išsamiai teikiama informacija renkantis profesiją, pusė apklaustųjų respondentų dvejoja dėl savo profesinio apsisprendimo. Mokiniai nurodo šias profesinio neapsisprendimo priežastis: teikiamos informacijos apie profesijos pasirinkimą trūkumą, negalėjimą studijuoti norimos specialybės dėl materialinės padėties, tėvų ir mokinių nuomonių dėl pasirinktos profesijos nesutapimą, norą pirmiau išbandyti save darbo rinkoje.

SUMMARY

CAREER EDUCATION OF CHILDREN IN III-IV FORMS OF THE GYMNASIUM: PROBLEMS AND POSSIBILITIES. The Master's Degree Work

Relevance of the survey. The selection of profession is one of the most important and most significant choices of the human being, because it affects the quality of the further life. Some people can easily make such decisions, while others – encounter some problems (Pociūtė, Isiūnaitė, 2011). According to B. Pociūtė (2010) today the work for the human being and the society means not only the financial source but much more. The work gives a possibility to occupy some position in the society, to get recognised. The work determines not only the type of life of the human being, but also the lifestyle and friends. Rational, motivated choice of profession means not only the development of the professional behaviour, but also the reasoned attitude towards other aspects of the own life.

Object of the survey. Problems and possibilities of the career education of children in III-IV forms of the gymnasium.

Aim of the Work. To analyse problems and possibilities of the career education of children in III-IV forms of the gymnasium.

Method of the Survey:

1. *Theoretical.* Scientific, pedagogical, psychological literature analysis.
2. *Empiric.* Questionnaire for children, intended to find out the preparation for career in school.
3. *Statistical.* Statistical analysis of questionnaire data, grouping of the survey data, generalisation and comparison, graphical imaging of data, quantitative descriptive statistical analysis, implemented by aids of Microsoft Office Excel software.

Scope and organisation of the survey. The survey was implemented in 2013. 184 children from III-IV forms of gymnasium participated in the survey.

The survey data indicates that the professional orientation is not sufficient. Children state they get insufficient information about the career planning; the information during the process of the profession selection is not sufficiently comprehensive, half of respondents doubt concerning their professional choice. Children indicate the following reasons for difficulties in the professional determination: lack of information about the profession selection, inability to study the desired speciality because of the material state, different attitudes of children and parents towards the selected profession, wish to try oneself in the labour market.

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Anksčiau ar vėliau kiekvienas susimąsto dėl savo vietos gyvenime. Iškyla klausimai: Kas aš esu? Kuo noriu būti? Kur mano vieta šiame pasaulyje? Kokį pėdsaką jame galėčiau palikti? Svariausias atsakymas tai profesijos pasirinkimas, kam teks paskirti energiją bei gražiausius savo gyvenimo metus.

Profesijos pasirinkimas yra vienas svarbiausių ir reikšmingiausių žmogaus pasirinkimų, nes jis lemia tolesnio gyvenimo kokybę. Vieniems tokius sprendimus priimti sekasi lengviau, kitiems – sunkiau (Pociūtė, Isiūnaitė, 2011).

Anot B. Pociūtės (2010), šiandien darbas žmogui, visuomenei reiškia ne tik finansinį šaltinį, bet ir gerokai daugiau. Darbas suteikia galimybę užimti tam tikrą padėtį visuomenėje, tapti pripažintam. Darbas nulemia ne tik žmogaus gyvenimo pobūdį, bet ir gyvenimo stilių bei draugų ratą. Racionalus, pagrįstas profesijos pasirinkimas reiškia ne tik profesinio elgesio plėtrą, bet ir pagrįstą požiūrį į kitus savo gyvenimo aspektus.

Pasak D. Augienės (2009), tinkamai pasirinkta profesinė veikla patenkina beveik visus žmogaus poreikius: saugumo, socialinius, fiziologinius, savirealizacijos ir kt. Karjera yra vienas svarbiausių asmenybės savimonės, savivertės, saviraiškos, savigarbos statuso šaltinių.

Tradicinės bei profesinės karjeros sampratų bazė byloja, kad karjeros sąvoka kinta ir tam didelę įtaką daro socialiniai, ekonominiai, politiniai, technologiniai ir kultūriniai pokyčiai (Stancikienė, 2009). D. Augienė (2009) teigia, kad įprastinis vakarykštis karjeros modelis, kuomet laiptelis po laiptelio kylama karjeros laiptais – sparčiai griūva. Neribotai plečiasi žmogaus veiklos galimybės, atsiranda nauji karjeros modeliai, kinta pati karjeros samprata ir turinys. Darbo rinkos kaita, kurią sąlygoja sparti mokslo ir technologijų pažanga, užprogramuoja būtinybę numatyti ir planuoti savo karjeros pokyčius, nusiteikti nuolat mokytis ir plėtoti savo kompetencijas.

Pasak M. Barkauskaitės (2007), pirmoji reali sandūra su profesijos pasirinkimo problema iškyla bendrojo lavinimo mokykloje, kada tenka rinktis mokomuosius dalykus, mokyklos tipą ar profilio pasirinkimą.

Profesijos pasirinkimas yra vienas iš moksleivio autonomiją skatinančių veiksnių. Tai gebėjimas iširti daugelį galimų profesinių trajektorijų, sudaryti mokymosi planus, priimti sprendimus, kurie remiasi asmens žiniomis, pomėgiais, gebėjimais, talentais, tai informacijos apie save ir darbo aplinką rinkimas, kaupimas bei panaudojimas (Ustinavičiūtė, 2011).

Daugelis Lietuvos mokslininkų nagrinėja ugdymą, rengimą karjerai: R. Kučinskienė (2001, 2003), J. Reingardienė, A. Zdanevičius (2003), pasirengimo karjerai principus D. Augienė (2002, 2009), profesinį orientavimą, konsultavimą bei informavimą: L. Jovaiša (1969, 1968, 1978, 1981, 2009), B. Bitinas (1961), O. Nezelskis (2010), K. Pukelis, A. Pundzienė (2002), profesinio rengimo reformą nagrinėjo: E. Danilevičius, O. Gurskienė (2004), O. Gurskienė, P. Laužackas (2002), profesinius interesus, kryptingumą nagrinėjo S. Kregždė (1975, 1988).

Nors nemažai autorių nagrinėjo profesinio pasirengimo, ugdymo karjerai klausimus, sparčiai besivystant ir besikeičiant darbo pasauliui, kuriantis naujoms specialybėms, atsirandant naujoms studijų šakoms, būtina toliau tirti šią temą, ją analizuoti.

Tyrimo problema. D. Augienės (2009) teigimu ugdymas karjerai – priemonių visuma, padedančių asmeniui įgyti žinių apie save ir darbą, siekiant prasmingos ir produktyvios profesinės veiklos. Jaunystėje karjeros projektavimas sutampa su ugdymo karjerai procesu. Mokykla turi būti ta vieta, kurioje mokinys galėtų save surasti, pažinti, suvokti tikruosius savo norus, išmokyti rinktis svarbius dalykus, tokius kaip profesija. Anot R. Šakauskienės, J. Daukšytės (2005), moksleiviui nėra lengva tapti „karjeros mąstytoju“, todėl jam reikalinga pagalba. Profesinio apsisprendimo modelių taikymui bendrojo lavinimo mokykloje būtinas tam tikras pagalbą teikiantis tinklas: psichologas, karjeros konsultantas, centras, kuris teiktų informaciją iš darbo biržos.

Įvertinant visa tai, kyla mokslinė ir praktinė analizuojamo *tyrimo problema*: kokie veiksniai bei ugdymo kriterijai mokykloje lemia geresnes pasirengimo būsimai profesijai galimybes? Kokios sąlygos laiduotų geresnę pasirengimą karjerai?

Tyrimo objektas. III-IV gimnazijos klasių mokinių ugdymo karjerai problemos ir galimybės.

Tyrimo tikslas. Ištirti III-IV gimnazijos klasių mokinių ugdymo karjerai problemas ir galimybes.

Hipotezė. Tikėtina, kad III-IV gimnazijos klasių mokiniams trūksta informacijos apie tinkamumą būsimai profesijai bei įsidarbinimo galimybes.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriškai išanalizuoti pedagoginę ir psichologinę literatūrą atskleidžiant vyresniųjų klasių mokinių ugdymą karjerai.
2. Išsiaiškinti mokinių rengimosi karjerai gimnazijoje veiksnius.
3. Išanalizuoti III-IV gimnazijos klasių mokinių požiūrį į ugdymą karjerai.
4. Ištirti III-IV gimnazijos klasių mokinių ugdymo karjerai problemas ir galimybes.

Tyrimo metodai:

1. *Teoriniai.* Mokslinės, pedagoginės, psichologinės literatūros analizė.
2. *Empiriniai.* Anketinė mokinių apklausa, skirta išsiaiškinti mokinių rengimą karjerai mokykloje.
3. *Statistiniai.* Anketinių duomenų statistinė analizė, tyrimo duomenų grupavimas, apibendrinimas ir lyginimas, grafinis duomenų pavaizdavimas, naudojant Microsoft Office Excel programinę įrangą atlikta kiekybinė aprašomoji statistinė analizė.

Tyrimo metodologija.

Konstruktivizmo nuostata. Šiuolaikiniam pasauliui yra reikalingi tokie žmonės, kurie remdamiesi atitinkamomis žiniomis, geba įvardyti bei spręsti įvairias problemas, priimti sprendimus, o tai lemia šios priežastys: pirmoji – gausėjant informacijai, būtini gebėjimai atrinkti reikiamas žinias iš milžiniško informacijos srauto, antroji – spartėjantis mokslo bei technologijų vystymasis, tai lemia greitėjančius pasikeitimus, kelia didesnę konkurencingumą (Visockienė, Šiaučiukienė, 2000).

Humanistinė ugdymo paradigma. Humanistai asmenybę suvokia kaip individualią, unikalią vienovę, besiveržiančią į tikslą ir atvirą visam pasauliui. Asmenybė vystosi per motyvų ir poreikių sferą, ji pati sau kelia tikslus, save realizuoja, siekia savo užsibrėžtų tikslų (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas, 2003).

Sudarant klausimyną remtasi įvairių autorių pedagogine, psichologine moksline literatūra.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimas atliktas 2013 m. Tyrime dalyvavo 184 III-IV gimnazijų klasių mokiniai.

Darbo etapai:

1. **Pirmame etape** – mokslinės literatūros paieška, jos studijavimas. Analizuojama sociologinė, psichologinė, pedagoginė literatūra. Tyrimo instrumento sudarymas.
2. **Antrame etape** – atliktas kiekybinis tyrimas, anketine apklausa apklausti 184 (III-IV klasių) mokiniai iš trejų Šiaulių miesto gimnazijų.
3. **Trečiame etape** – atlikta empirinio tyrimo kiekybinė analizė, išvadų formavimas ir rekomendacijų parengimas.

Darbo naujumas ir reikšmingumas.

Atliktas tyrimas yra reikšmingas gimnazijų darbuotojams, kurie organizuoja ugdymą karjerai bendrojo lavinimo mokykloje. Pateikta informacija bei tyrimo rezultatai leidžia daryti išvadas, kokių veiksmų reikia imtis, kad ugdymas karjerai mokykloje taptų efektyvesnis.

Darbo struktūra. Darbą sudaro santrauka, įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai. Magistro darbe pateiktos 10 lentelių, 12 paveikslų. Bendra apimtis 61 psl.

1. KARJEROS SAMPRATA ŠIUOLAIKINIAME MODERNIZACIJOS IR GLOBALIZACIJOS KONTEKSTE

1.1. Karjeros sampratos kaita ir modeliai

Spartūs pasaulio pokyčiai (ekonominiai, politiniai, technologiniai, kultūriniai) stipriai veikia darbo pasaulį ir šie pokyčiai kelia sumaištį žmonių karjeros sferoje (Petkevičiūtė, 2003). Pasak R. Kučinskienės (2003), šiuolaikinių modernizacijos ir globalizacijos procesų kontekste žmonės priversti veikti nuolatinio neapibrėžtumo, rizikos sąlygomis, todėl dabartiniam jaunimui mokymosi, darbo vaidmenų rinkimasis bei atlikimas teikia daugiau laisvo pasirinkimo nei kada nors iki šiol.

Pasak D. S. Brown, W. R. Lent (2005), išmintingai renkantis savo karjerą, tai pirmas žingsnis į pasitenkinimą būsime darbe.

„*Karjera* – tai individualus tobulėjimas sėkmingai pasirinktos veiklos kryptimi ir pozityvus jos vertinimas tiek asmeniniu, tiek visuomeniniu požiūriu“ (Augienė, 2002, p. 6).

Karjera – profesinio tobulėjimo kelias, nuolat keliant sau naujus tikslus, iššūkius (Encyklopedia of career development, 2006).

Karjera – tai asmens darbo ir mokymosi patirčių seka, kuri trunka visą gyvenimą (Akudovičiūtė, Rosinaitė, Valickas, 2008).

Kaip teigia V. Stanišauskienė, N. Večkienė (1999), žodis *karjera* kildinamas iš lotyniško žodžio *carraria*, kuris reiškia žmogaus gyvenimo kelią, arba iš prancūziško žodžio *carriere*, kuris reiškia kokią nors darbo sritį, profesiją. Taigi šie du sąvokos aiškinimai rodo, kad galimi skirtingi žodžio *karjera* paaiškinimai: vienas susijęs su konkrečia veikla, kitas – su gyvenimo kelio planavimu, jo įgyvendinimu.

Pasak L. Ustinavičiūtės, A. Katkonienės, I. Žemaitytės (2011), *karjera* šnekamojoje kalboje dažniausiai reiškia sėkmingą kilimą tarnyboje ar mokslinėje veikloje, laimėjimus gyvenime arba kitoje žmogaus veikloje. Vieni karjerą tapatina su didėle sėkme, didžiuliu atlyginimu, o kitiems, tai tiesiog gerai apmokamas, įdomus darbas. *Karjera* susideda ir išorinės ir vidinės naudos. Išorinė nauda būtų – atlyginimas, kvalifikacija, o vidinė – pasitenkinimas darbu, savirealizacija.

Kaip teigia A. Palunauskienė, A. Pugevičius (2004), padaryti karjerą – tai tapti tikru savo srities žinovu, gerbiamu specialistu. Pasiiekti savo meistriškumo viršūnę ir įgyti autoritetą tarp kitų tos srities specialistų. Karjeros pagrindas turėtų būti ne turėtų postų sąrašas ar jų vieta pareigybių hierarchijoje, tačiau sukaupta vertinga profesinė patirtis, įgūdžiai, kūrybiško jų taikymo rezultatai naudingi tiek žmogui tiek ir visai visuomenei.

R. Kučinskienės (2001) nuomone, ilgą laiką karjeros samprata buvo suprantama kaip judėjimas aukštyn pareigybių hierarchijoje, tačiau toks „kilimas karjeros laiptais“ paprastai įmanomas tik vadovams ir specialistams, dirbantiems didelėse organizacijose. Šį karjeros modelį galima pavadinti biurokratišku, kada lemiamas organizacijos vaidmuo ir hierarchinis jos pobūdis bei žemas asmens profesinis iniciatyvumas, mobilumas. Šiuolaikinės karjeros modelyje akcentuojama asmenybės autonomija ir svarbiausias elementas – savęs pažinimas, savarankiškumas bei nuolatinės saviugdos jungtis. Biurokratinės ir šiuolaikinės karjeros modelių sampratos skirtumai pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė

Biurokratinės ir šiuolaikinės karjeros sampratos skirtumai (Stanišauskienė, Večkienė, 1999)

Karjeros sampratos kriterijai	Biurokratinė karjera	Šiuolaikinė karjera
Karjeros modelis	Vientisa hierarchinė karjeros struktūra, įtvirtinta organizacijoje	Lanksti vientisa struktūra, neįtvirtinta organizacijoje
Karjeros sėkmės matas	Individualūs pasiekimai (statusas, atlyginimas ir kt.) lyginami su kitų tokio pat amžiaus žmonių pasiekimais	Savirealizacijos, asmens laisvės, individualaus požiūrio į sėkmę tenkinimas
Karjeros ateities planavimas	Numatoma, aiški, susijusi su organizacija	Sunkiai nuspėjama, susijusi su žmogaus kompetencija pasirinktų tikslų atžvilgiu
Socialinis (materialinis) saugumas	Stabilus aiškios ateities progresijos kontekste	Reliatyvus, priklauso nuo daugelio asmeninių ir socialinių veiksnių
Žmogui keliami reikalavimai	Paklusnus, gerai atlieka įprastą užduotį; būtini specifiniai profesiniai įgūdžiai	Novatoriškas, iniciatyvus, kūrybiškas neapibrėžtoje darbo aplinkoje. Būtinai karjeros „portfelis“ (karjeros kompetencija, kai derinami specifiniai ir universalūs įgūdžiai)

Biurokratinės karjeros planavimas ir ateitis pakankamai aiški. Žmogus gali numatyti ko jis pasieks po metų, penkerių, dešimties ir t.t. Šiuolaikinę karjerą sudėtinga planuoti dėl socialinių

transformacijų, darbo pasaulio dinamikos bei organizacijų kaitos. Biurokratinės karjeros hierarchinė struktūra sudarė sąlygas žmogui jaustis pakankamai socialiai užtikrintam, tuo tarpu šiuolaikinės karjeros teikiamas saugumas yra santykinis (Augienė, 2009). Kaip teigia J. Arnold (2006), žmonės nebesijaučia saugiai savo darbuose. Šiuolaikinė karjera tampa nenuspėjama. Tenka dažnai keisti darbą, keisti kvalifikaciją. Atsiranda didesnis poreikis mokytis, persikvalifikuoti – mokymasis visą gyvenimą tampa ypač svarbus.

A. Sakalas, A. Šalčius (1997), kitaip įvardija karjeros modelius. Karjeros modelių palyginimas pateiktas 2 lentelėje.

2 lentelė

Tradicinės ir kintamosios karjeros palyginimas (Sakalas, Šalčius, 1997)

Kriterijai	Tradicinė karjera	Kintamoji karjera
1. Atsakingas	Organizacija	Individas
2. Vertybės	Valdžios galia, paaukštintos pareigos	Veiklos laisvė, galimybės tobulėti
3. Karjeros mobilumas	Žemas, daugiausia priklauso nuo organizacijos	Aukštas, daugiausia priklauso nuo asmenybės
4. Užduoties atlikimo kriterijai	Atlyginimas, pareigos, padėtis visuomenėje	Psichologinė sėkmė
5. Asmeniniai kriterijai	Pripažinimas organizacijoje (kitų pagarba)	Savigarba, savęs suvokimas
6. Prisitaikymas	Prisitaikymas prie organizacijos (įsitvirtinimas organizacijoje)	Lankstus prisitaikymas prie darbinės veiklos, didelė kompetencija (tinkamumas rinkai)

Pasak A. Sakalo, A. Šalčiaus (1997), karjera nėra vien tik pareigų kilimas. Jis pateikia terminą *kintama karjera*. Tai toks procesas, kuriam vadovauja asmuo, o ne organizacija ir apima individo patyrimą įvairiose srityse – išsiauklėjimo, išsilavinimo, darbinės veiklos ir t.t. Karjera tęsiasi visą darbinį individo gyvenimą. Jeigu pats individas yra patenkintas savo darbine veikla, vadinasi jo karjera yra sėkminga ir tai visai nesusiję su pinigais ar prestižu. Žinoma sprendimas apie karjeros sėkmę visais atvejais lieka individualus. Pasak N. Swart (2002) besikeičiančiame darbo pasaulyje būtina jausti pasitenkinimą savo darbu, jame surasti gyvenimo prasmę ir sėkmė vertinama ne tik kaip finansinis pelnas, bet ir dvasinis, emocinis pasitenkinimas.

D. Ramanauskienė, A. Rauduvaitė (2010), šiuolaikinį karjeros modelį dar įvardina kaip asmeninį individualųjį, kuomet aktyvi asmenybės pozicija svarbi nuolatinio tobulėjimo strategija, mobilumas, profesinis lankstumas. Kaip teigia N. Petkevičiūtė (2006), asmeninė karjera, tai nuolatinis procesas ir yra susijęs su atskiro individo darbine veikla. Asmeninės karjeros valdymo metu individas: renka informaciją apie save bei darbo pasaulį; susikuria tikslus; susikuria savo talentų, vertybių, domėjimosi sričių, norimo gyvenimo paveikslą; numato darbo srities, specializacijos alternatyvas; kuria savo paties iškeltų tikslų įgyvendinimo strategijas; gauna grįžtamąjį ryšį apie strategijos efektyvumą, tikslų svarbą, aktualumą. Asmeninės ir organizacinės karjeros modelių skirtumai pagal N. Petkevičiūtę (2006), pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė

Asmeninės ir organizacinės karjeros palyginimas (Petkevičiūtė, 2006)

Asmeninė karjera	Organizacinė karjera
Kiekvienas asmuo, kuris geba ir nori nuolat mokytis, gali modeliuoti ir valdyti savo karjerą	Apima tik dalį darbuotojų, yra gana didelėse hierarchinėse struktūrose
Čia dominuoja tokios asmenybės vertybės, tikslai, sprendimai, kurie tuo pačiu metu gali būti realizuojami net keliose organizacijose	Dominuoja organizacijos vertybės, tikslai, siekiai, sprendimai, kurie nebūtinai sutampa su darbuotojo
Vienodai galimos vertikalioji bei horizontalioji karjeros vystymo kryptys	Dominuoja vertikali, nedaugeliui prieinama karjeros vystymo kryptis
Asmuo pats turi prisiimti atsakomybę už savo karjeros valdymą	Už ilgalaikius darbuotojų karjeros vystymo siekius atsakomybę prisiima darbdaviai
Karjeros judėjimo greitis ir kryptys priklauso nuo asmens siekių, jo galimybių ir atitinka asmens vystymosi tempą	Karjeros judėjimo greitį ir kryptį sprendžia organizacija
Beribis procesas tęsiasi visą asmens gyvenimo laikotarpį	Organizacinės karjeros trukmės laikas ribotas, nes dominuoja hierarchiškumas
Nuolatinis užimtumas nėra asmeninės karjeros vertybė, svarbiau yra asmeninis pasitenkinimas karjera, kuris užtikrina nuolatinį karjeros vystymą, asmenybės augimą bei pasitenkinimą gyvenimu	Dažnai garantuoja nuolatinį užimtumą, kuris ne visada skatina vystymąsi.

Laikomasi nuostatos, kad jaunam žmogui svarbu atsakingai įvertinti, planuoti, valdyti asmeninę karjerą, reikia siekti autonomijos, įtvirtinti savarankiškumą, prisiimant atsakomybę, suvokiant nuolatinio tobulėjimo reikšmę. Taigi šiandien vis daugiau dėmesio yra skiriama individualiai karjerai, kur akcentuojama asmens laisvė bei atsakomybė (Ramanauskienė, Rauduvaitė, 2010).

Apibendrinat galima teigti, jog šiuolaikinė karjeros samprata skiriasi, nuo tradicinės tuo, kad šiuolaikinė karjera nepriklauso nuo organizacijos, o tik nuo paties individo. Šiuolaikinė karjera nėra stabili. V. Stanišauskienė, N. Večkienė (1999) pastebi, kad dėl įsidarbinimo patirčių nepastovumo, įvairovės karjeros tampa labiau lanksčios ir trumpalaikės. Rinkos sąlygomis tikėtina, jog žmogus patirs nedarbo periodus įvairiais darbinio gyvenimo etapais, daugeliui universitetų absolventų teks patiems susikurti darbo vietas. Taigi šiuo atveju sunku tikėtis linijinio judėjimo ar organizacinio pastovumo.

1.2. Karjeros planavimo ir projektavimo samprata

Pasak L. Ustinavičiūtės, A. Katkonienės, I. Žemaitytės (2001), *karjeros planavimas* – tai toks procesas, kuris apima profesinį informavimą ir konsultavimą kaip instrumentus profesinei karjerai planuoti.

Karjeros planavimas – tai tolesnės asmens karjeros planavimas ir organizavimas jau pasirinktoje profesijoje. Taip pat tai sąmoningas procesas, įgalinantis asmenis priimti ir įgyvendinti faktine informacija paremtus realistinius sprendimus dėl savo karjeros pasirinktoje profesijoje bei gebėti valdyti pokyčius ateityje. (Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo metodika, 2006). K. Pukelio (2003) teigimu, *karjeros planavimas* prasidėti turėtų jau profesinio rengimo institucijoje, kur moksleiviui padedama suvokti darbo rinkos poreikius, kaitos tendencijas, perspektyvas jo pasirinktoje profesinėje srityje, planuoti savo būsimą specialybę ir specializaciją, mokymosi, studijų procesus. Padėtų įgyti karjeros planavimo žinių, gebėjimų, kurios didintų jo galimybes įsidarbinti, siekti karjeros aukštumų bei prasmingo profesinio gyvenimo kelio.

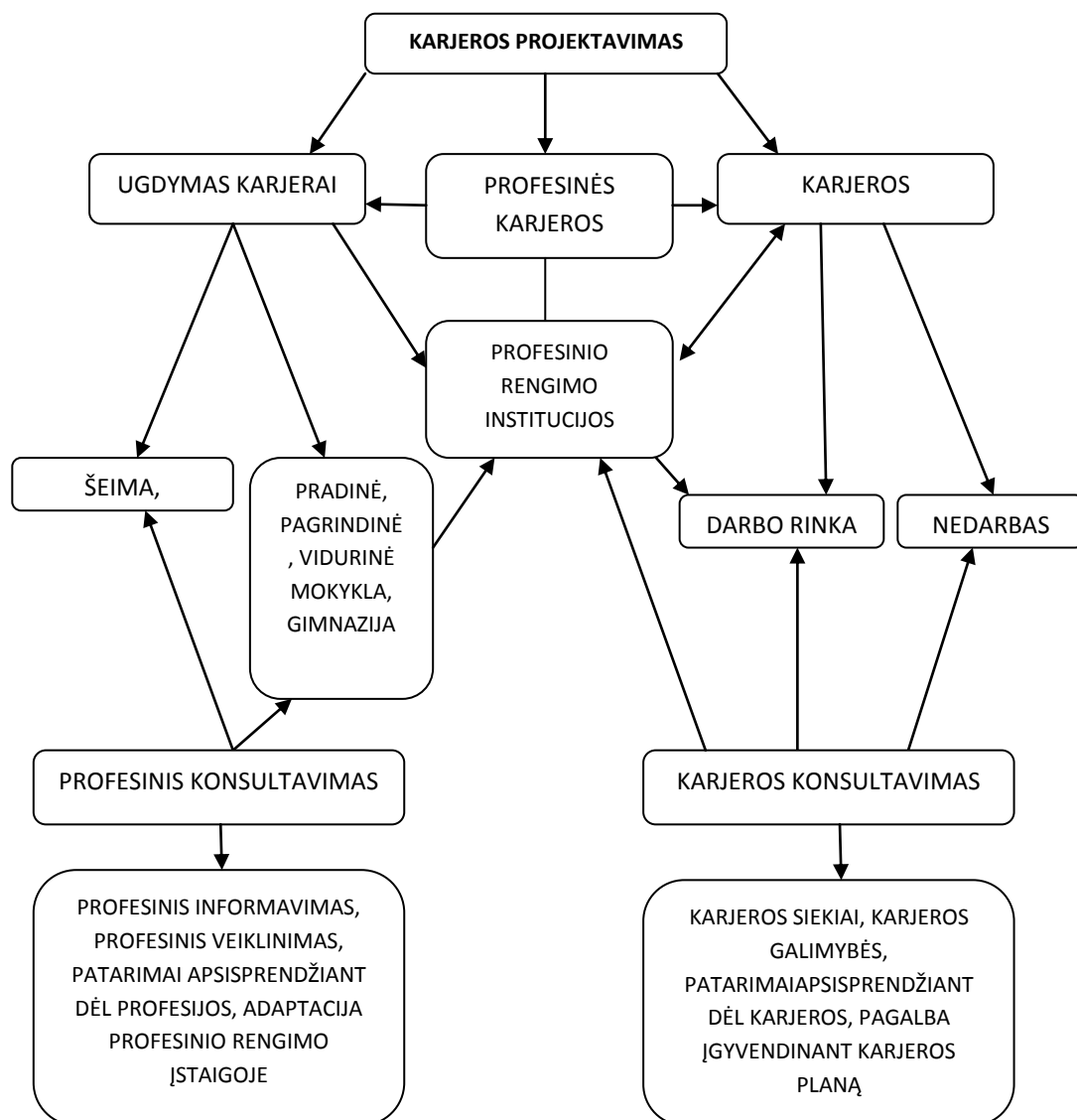
Taip pat dažnai sutinkama sąvoka – *karjeros projektavimas*. Tai gebėjimas išvelgti būsimas darbo rinkos kaitos tendencijas bei sėkmingai konkuruoti nuolat besikeičiančioje darbo rinkoje. Ypatingas dėmesys turi būti skiriamas mokyklinio amžiaus jaunimui, nes jie dar neturi įgūdžių, būtinų karjeros planavimui. Vienas iš pagrindinių karjeros planavimo tikslų – padėti moksleiviams maksimaliai panaudoti savo gebėjimus ir nukreipti juos įvaldyti konkrečius įgūdžius, reikalingus jų pasirinktai profesijai (Ustinavičiūtė, Katkonienė, Žemaitytė, 2001).

E. Danilevičius (2008) teigia, kad *karjeros projektavimas* – tai nuolatinės asmens pastangos tirti bei planuoti savo profesinę perspektyvą, taip pat profesinės kvalifikacijos tobulinimosi poreikius, siekiant maksimaliai atskleisti savo prigimtinius gabumus. Karjeros projektavimo paslaugos – tai nuolatinis paramos teikimas asmeniui, kuris ruošiasi priimti racionalų profesinį sprendimą, o vėliau apsispręsti dėl profesijos karjeros plėtojimo kelio. Karjeros projektavimas yra grindžiamas objektyvia informacija apie asmens gabumus. Tai sisteminis procesas, suteikiantis asmenims galimybę įgyvendinti jų mokymosi, įdarbinimo, laisvalaikio potencialą, plėtojant jų savimonei bei gebėjimą priimti sprendimus. Asmenybinis požiūris karjeros projektavimas yra visą gyvenimą trunkantis procesas. Asmuo integruojasi į profesiją su savo polinkiais, gebėjimais, vidinėmis paskatomis ir orientacijomis. Pati karjeros projektavimo sėkmė priklauso nuo dviejų procesų: pirma – asmenybės profesinės interiorizacijos ir antra – saviraiškos.

Kaip teigia K. Pukelis (2003), *karjeros projektavimas* dėl daugelio priežasčių, šiuolaikinėje darbo visuomenėje, tampa labai aktualus. Pirmiausia, darbo rinkos poreikių kaita darosi vis spartesnė, žmonėms vis dažniau tenka keisti darbo pobūdį, būti konkurencingiems, sėkmingiems darbo rinkoje, nors žmogaus profesinis pašaukimas, gabumai tam tikrai veiklai išlieka pastovūs ir nekintantys. Taigi, labai svarbu dar jaunystėje pasirinkti tokią profesiją, kuri atitiktų prigimtinių profesinių pašaukimą. Taip pat sparti darbo rinkos poreikių kaita, žinių tapimas esmine sėkmės sąlyga konkurencija grįstoje rinkos ekonomikoje, kelia vis naujus reikalavimus. Tenka gauti tokių žinių, kurios leistų ne tik išlikti, bet ir laimėti konkurencinę kovą. Atskirais žmogaus amžiaus tarpsniais karjeros projektavimas turi skirtingą pobūdį ir tikslus. Karjeros projektavimas jaunystėje sutampa su ugdymo karjerai procesu. Šio proceso tikslas – padėti išsirinkti profesiją. Suaugusiojo karjeros projektavimas sutampa su karjeros planavimo procesu. Tikslas – padėti žmogui siekti horizontalios arba vertikalios karjeros aukštumų. *Karjeros projektavimas* apima visą žmogaus gyvenimą. Karjeros projektavimo kaip visą gyvenimą trunkančio proceso struktūra susideda iš šių dviejų pagrindinių procesų:

1. Ugdymo karjerai;
2. Karjeros planavimo.

Karjeros projektavimas nuo *ugdymo karjerai* ir *karjeros planavimo* skiriasi tuo, kad karjeros projektavimas apima dar ir *profesinės karjeros tyrimus*, o *ugdymas karjerai* ir *karjeros planavimas* tik naudojami *profesinės karjeros tyrimų* duomenimis, planuojant ir realizuojant konsultavimo būdu. Karjeros projektavimo struktūra pavaizduota 1 pav.

1 pav. Karjeros projektavimo struktūra (Pukelis, 2003)

Norint sukurti veiksmingą karjeros projektavimo sistemos ir koordinavimo struktūrą, metodus, būtina suderinti įvairių valstybinių institucijų ir socialinių partnerių atsakomybę bei funkcijas. Toliau pateikiamos atsakingos institucijos ir jų funkcijos (Pagal profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo metodiką, 2006):

1. *Švietimo ir mokslo ministerija*. Organizuoja ir įgyvendina aprūpinimą informacija apie mokymosi galimybes, sąlygas šalies bei užsienio mokymo/studijų institucijose ir atsižvelgdama į tai organizuoja karjeros planavimo gebėjimų ugdymo programų bendrojo lavinimo ir profesinių mokyklų moksleiviams rengimą bei vykdymą.

2. *Socialinės saugos ir darbo ministerija*. Rengia profesinio konsultavimo paslaugų teikimo programas, organizuoja jų įgyvendinimą. Teikia informaciją apie esamą padėtį darbo rinkoje, jos prognozes.
3. *Statistikos departamentas prie LRV*. Teikia informaciją apie mokinių (studentų) skaičių šalies aukštosiose ir profesinio mokymo įstaigose pagal mokymo (studijų) programas.
4. *Lietuvos darbo birža*. Teikia informaciją apie laisvas darbo vietas, bedarbius pagal teritorijas, profesijas, įgytas kvalifikacijas.
5. *Savivaldybių administracijos*. Koordinuoja profesinio informavimo, karjeros planavimo gebėjimų ugdymo veiklą mokyklose bei jų teritorijoje esančių profesinio informavimo taškų veiklą.
6. *Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba*. Koordinuoja, prižiūri teritorinių darbo rinkos mokymo tarnybų veiklą, tiria informaciją apie profesinio konsultavimo paslaugas, prevencines, korekcines, reabilitacines programas.
7. *Švietimo ir mokslo bei socialinės apsaugos ir darbo ministerijų įsteigtos institucijos*. Įgyvendina profesinio konsultavimo programas, planuoja ir koordinuoja profesinio informavimo taškų ir profesinio orientavimo centrų aprūpinimą norminiais teisės aktais, instrukcijomis, metodine medžiaga. Rūpinasi taškų, centrų darbuotojų rengimu, taip pat organizuoja darbuotojų kvalifikacijos tobulinimą.
8. *Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kartu su Švietimo ir mokslo ministerija*. Planuoja, organizuoja profesinio konsultavimo specialistų rengimą, jų kvalifikacijos tobulinimą atlieka įvertinimą šalies mastu, nustato apimtis, vykdytojus, išteklius.
9. *Aukštosios mokyklos*. Atlieka karjeros projektavimo tyrimus ir rengia profesinio konsultavimo specialistus.

Apibendrinant galima teigti, jog spartėjant šiandieninio gyvenimo tempui šiuolaikinėje, konkurencija paremtoje, darbo visuomenėje, karjeros planavimas bei projektavimas tampa labai aktualus. Tai visą gyvenimą trunkantis procesas, prasidedantis dar mokantis mokykloje ir besitęsiantis iki žmogaus gyvenimo dienų galo. K. Pukelis, A. Pundzienė (2002), pastebi, jog profesijos rinkimasis tampa pastovi šiuolaikinio žmogaus gyvenimo būseną, taigi, galima kalbėti apie profesinės karjeros projektavimo fenomeną kaip apie neišvengiamą procesą, paliečiantį kiekvieną žmogų, kuris siekia išlikti nuolat kintančioje darbo rinkoje.

1.3. Ugdymo karjerai mokykloje ypatumai

Jaunystėje *karjeros projektavimas* sutampa su *ugdymo karjerai* procesu, kurio tikslas yra padėti jaunuoliui išsirinkti profesiją. *Ugdymo karjerai* paskirtis yra racionalus profesijos pasirinkimas (Augienė, 2009).

„*Ugdymas* – asmenybę kuriantis žmonių bendravimas, sąveikaujant su aplinka bei žmonijos kultūros vertybėmis“ (Jovaiša, 1993, p. 245).

Ugdymas – bendriausia pedagogikos kategorija, apimanti augimą, švietimą, ugdymą, lavinimą, auklėjimą, formavimą (Jovaiša, 2007).

Ugdymas karjerai – priemonių visuma, kurios padeda asmeniui įgyti žinių apie save, darbą, siekiant prasmingos bei produktyvios profesinės veiklos, kuri asmeniui teiktų pasitenkinimą savimi ir gyvenimu (Augienė, 2009).

Kaip teigia S. C. Clauss-Ehlers (2010), sparčiai besikeičiantis darbo pasaulis daro didelę įtaką technologijų vystymuisi, keičiasi arba išvis nyksta bendravimas darbdavio ir darbuotojo, darbas susipina su šeimos pareigomis (dėl motinystės atostogų ar vaikų priežiūros namie metu daug žmonių dirba namuose). Rothwell W. J., Jackson R. D., Knight S. C. Ir kt. (2005) teigia, kad vis daugiau žmonių tampa versliais ir dirba savarankiškai. Specialistai teigia, kad karjeros ugdymu žmonės turi būti supažindinami su dabartinės karjeros uždaviniais šiame dvidešimt pirmajame amžiuje (Clauss-Ehlers, 2010).

Pasak L. Ustinavičiūtės, A. Katkonienės, I. Žemaitytės (2001), ugdymas karjerai yra mokymas nuolat projektuoti savo profesinę karjerą, jaunų žmonių mokymas priimti teisingą profesinį apsisprendimą mokykliniais metais. *Ugdymą karjerai* apibūdina panašiai kaip karjeros projektavimo sudedamąją dalį.

R. Kučinskienė (2001) teigimu, *ugdymas karjerai* apima integralią keturių – asmeninės, socialinės bei profesinės kompetencijų visumą.

Pasak N. Šedžiuvienės, L. Urbonienės (2008), *ugdymas karjerai* – tai ugdymo institucijų, tėvų, bendruomenės bendradarbiavimas, siekiant jaunam žmogui pasirinkti jo pašaukimą galinčią atitikti profesiją; mokymas įgyti ir panaudoti žinias, gebėjimus tam, kad profesinė veikla būtų prasminga, produktyvi, teikianti pasitenkinimą.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011m. patvirtinti „2011-2013 metų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrieji ugdymo planai“. Šiame dokumente teigiama, kad ugdymas karjerai gali būti organizuojamas ugdymo proceso dienomis, skirtomis kultūrinei, meninei, pažintinei veiklai, taip pat gali būti integruojamos į atskirų dalykų bendrąsias programas. Galima integruoti į neformalųjį švietimą, kur mokiniai gali rinktis mokyklos

siūlomus pasirenkamuosius dalykus, suderintus su profesinio orientavimo veiklomis. Siekiant veiksmingiau padėti mokiniams pasirinkti mokymosi kryptį, ugdymo karjerai veiklos mokykloje gali būti organizuojamos asmenų, atsakingų už profesinio orientavimo veiklos koordinavimą mokykloje. Tie asmenys gali būti klasės vadovai, įvairių dalykų mokytojai, socialiniai pedagogai, mokyklų psichologai taip pat kiti švietimo pagalbą teikiantys specialistai, turintys kompetencijų vykdyti mokinių ugdymą karjerai.

Ugdymo karjeros programoje, kurią parengė V. Stanišauskienė, L. Statauskienė ir kt. (2012), teigiama, jog šiuolaikinio darbo pasaulio dinamika bei mokymosi galimybių įvairovė kelia žmogui begalę reikalavimų karjeros kelyje, todėl jam būtinos karjeros kompetencijos.

Karjeros kompetencijos apima keturias kompetencijų sritis:

1. Savęs pažinimo (pažinti karjerai svarbias asmenybės charakteristikas, socialinius vaidmenis, socialinę aplinką);
2. Karjeros galimybių pažinimo (pažinti kintantį darbo pasaulį, rasti bei efektyviai panaudoti karjeros informaciją, pažinti mokymosi visą gyvenimą galimybes);
3. Karjeros planavimo (gebėti kelti gyvenimo ir karjeros tikslus, priimti karjeros sprendimus, sudaryti, atnaujinti karjeros planą);
4. Karjeros gyvenimo (taikyti ir tobulinti karjerai bendrąsias kompetencijas, sėkmingai pereiti į kitą karjeros aplinką, gebėti efektyviai ieškoti darbo).

Šios ugdymo karjerai programos tikslas – sudaryti mokiniams sąlygas ugdytis karjeros kompetencijas, būtinas sėkmingam mokymosi krypties, profesijos, darbinės veiklos pasirinkimui, perėjimui iš mokymosi aplinkos į darbinę aplinką, taip pat tolesnei profesinei raidai, mokymuisi visą gyvenimą.

Apibendrinant galima teigti, kad ugdymas karjerai šiandieniam sparčiai kintančiame pasaulyje, kur nyksta tiesioginis darbdavio ir darbuotojo bendravimas, darbas susipina su šeimos pareigomis, labai svarbus kiekvienam jaunuoliui, pradedančiam galvoti apie savo ateitį, asmeninę karjerą. Ugdymas karjerai turi pagelbėti įgyti ir ugdyti karjeros kompetencijas, kurios yra būtinos sėkmingam darbinės veiklos pasirinkimui ir pilnaverčiam gyvenimui.

1.4. Mokykla ir ugdymas karjerai bei profesinei veiklai

Pasak D. Beresnevičienės (2002), šiuo metu moksleiviams, kurie mokosi profilinėse gimnazijose tenka kuo anksčiau iškelti klausimą, kuo aš norėsiu būti, koks yra mano pašaukimas? Mokyklose dabartiniu metu, kaip teigia S. Jankevičiaus (2004), ugdymas lieka tarsi

be logiškos pabaigos: moksleiviai gauna daug įvairių dalykų žinių, kurios visai nepadeda brandinti moksleivių savarankiškam profesiniam apsisprendimui. Moksleiviui pabaigus vidurinę mokyklą įteikiamas brandos atestatas, kaip jo subrendimą patvirtinantis dokumentas. Tačiau kai daugelis abiturientų, stojantys į aukštąsias mokyklas, renkasi ne vieną, kelias ar net keliolika skirtingų studijų programų, rodo, kad kalbėti apie tikrąją brandą vargu ar galima. Abiturientas, kuris ketina stoti mokytis ne ten, kur labiausiai norėtų ir tiktų pagal asmenybės savybes iš anksto nulemia savo asmeninę ir visuomeninę nesėkmę. E. Danilevičius (2008) teigia, kad statistika rodo, jog didelė mokinių dalis susiduria su rimtomis problemomis, susijusiomis su profilio ar profesijos pasirinkimu. Jis teigia, kad dauguma aukštesniųjų klasių mokinių turi skurdų supratimą apie dabartinę darbo rinką, profesijas, nesugeba suderinti profesijai keliamų reikalavimų su savo individualiomis savybėmis.

Nuo 2000 m. visose švietimo įstaigose, kuriose galima įgyti vidurinį išsilavinimą, įvestas profilinis mokymas. Moksleiviams šis profilių pasirinkimas leidžia realizuoti savo pasirinkimo teisę. Tuo siekiama efektyviau ugdyti mokinių savarankiškumą, bendruosius ir specialiuosius gebėjimus, numatyta, kad tokiu atveju bus galima tikslingiau pasirinkti tolesnių studijų bei profesinės veiklos kryptį. Pasirinkus tam tikrą profilį numatoma, kad mokinys galės įgyti gilesnių žinių iš sričių, svarbių jam stojant į profesinio rengimo institucijas. Profilinio mokymo uždaviniai yra šie:

1. Sudaryti sąlygas harmoningai asmenybei ugdytis;
2. Sudaryti kiekvienam moksleiviui rinktis mokymosi kelią tokį, koks atitiktų jo gabumus, poreikius;
3. Padėti moksleiviui stiprinti mokymosi motyvaciją, padėti išvengti per didelių mokymosi krūvių, padėti apsispręsti dėl tinkamumo tam tikrai profesinės veiklos sričiai, taip pat įgyti papildomų žinių, gebėjimų plečiant teorinį akiratį ir praktinę patirtį;
4. Diferencijuoti, individualizuoti mokymą (Karjeros projektavimo vadovas, 2005).

Lietuvoje egzistuojanti ugdymo karjerai sistema didžiąja dalimi yra atskirta nuo švietimo sistemos, dar 2001 m. pagrindiniai veikėjai buvo 6 teritorinės darbo rinkos konsultavimo tarnybos, 40 informavimo ir konsultavimo centrų, 5 darbo centrai, 3 jaunimo darbo centrai prie teritorinių darbo biržų, jaunimo karjeros centras Kaune, profesinio informavimo taškai mokymo įstaigose. Tuomet ugdymas karjerai labai ribotai vyko bendrojo lavinimo mokyklose, teigia R. Laužackas, E. Danilevičius, O. Gurskienė (2004).

Nuo 2003 m. užtikrinant, kad profesinio orientavimo paslaugos būtų prieinamos, atitiktų vartotojų poreikius profesinio orientavimo strategijoje, jos įgyvendinimo veiksmų plane buvo

numatyti profesinio informavimo paslaugų teikėjai – profesinio informavimo taškai (PIT). Nuo 2003-2004 m. savo veiklą pradėjo vykdyti pirmieji profesinio informavimo taškai, kurie buvo įkurti po vieną kiekvienoje savivaldybėje. 2003 m. rugsėjo 17 d. Profesinio orientavimo skyrius reorganizuotas bei pavadintas Karjeros planavimo centru (KPC). Vėliau karjeros planavimo centras pervadintas Karjeros planavimo skyriumi (KPS). Projekto „Atviros informavimo, konsultavimo, orientavimo sistemos (AIKOS) sukūrimas ir plėtojimas“ (Nr. BPD2004-ERPF-1.5.0-07-04/0003) įgyvendinimo metu buvo atnaujinta mokymo klasių kompiuterinė įranga. Remiantis LR švietimo ir mokslo ministro 2012 m. birželio 26 d. įsakymu V-1043 keitėsi Karjeros planavimo skyriaus pavadinimas - dabar jis vadinasi Ugdymo karjerai skyriumi. (Ugdymo karjerai skyrius, 2013).

Kadangi šiuo metu bendrojo lavinimo mokyklose nėra vieningos ugdymo karjerai sistemos, kuri galėtų padėti mokiniams išsiugdyti karjeros valdymo kompetencijas. Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras nuo 2010 m. gegužės 3 d. vykdo projektą „Ugdymo karjerai ir stebėsenos modelių sukūrimas ir plėtra bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme (I etapas)“ Nr. VP1-2.3-ŠMM-01-V-01-002 pagal 2007-2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ VP1-2.3-ŠMM-01-V priemonę „Profesinio orientavimo sistemos veiklos tobulinimas ir plėtra“. Šio projekto viena iš pagrindinių veiklų - Bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinių ugdymo karjerai modelio sukūrimas ir jo įdiegimas bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo įstaigose. Įgyvendinant projektą nuo 2012 rudens Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose mokiniams teikiamos sistemingos, kokybiškos ugdymo karjerai paslaugos. Šias paslaugas teikia už ugdymą karjerai atsakingi mokyklos švietimo pagalbos specialistai – karjeros veiklų koordinatoriai, mokyklų psichologai, iš išorės talkinantys konsultantai. Tai skatins mokinių mokymosi motyvaciją, kryptingą profesijos pasirinkimą, ateityje užtikrins konkurencingumą darbo rinkoje (Mokinių ugdymo karjerai informacinė svetainė, 2013).

Asmenybė – tai pavienis žmogus, kaip individualybė, kuriantis, atgaminantis ir keičiantis socialinę realybę; individas pasižymintis nepaprastomis savybėmis, kuris gali daryti įtaką visuomenei (Albrechtas, 2005). Pasak L. Jovaišos (2009), *asmenybė* yra „absoliuti laisvė“, ji yra nepriklausoma nuo kolektyvo, nuo visuomenės *Profesija* – tai nuolatinės veiklos rūšis, reikalaujanti specialaus pasirengimo, taip pat yra pragyvenimo šaltinis (Šernas, 1998).

L. Jovaišos teigimu (2011), ugdytinį supa įvairi aplinka – buitinė, socialinė, kultūrinė ir šios aplinkos ugdytinis negali ištrūkti nei būdamas šeimoje, gatvėje, mokykloje ar kitose įstaigose. Šiose aplinkose dominuoja skirtingos vertybių sistemos, kurios skirtingai veikia asmenybės tapimą. Mokyklos gyvenimas turi didelę reikšmę mokinio asmenybės raidai.

Mokykla turi ugdyti asmenybę, kokia ji suprantama humanistinėje ir demokratinėje visuomenėje. Anksčiau, daugelį metų, buvo vykdomas mokinių kolektyvų formavimas ir kolektyviškos asmenybės ugdymas. Tuomet kolektyvas buvo suprantamas kaip orkestras, kuriam diriguoja pedagogas. Taigi daugelį dešimtmečių individualybės saviraiška buvo slopinama, nebuvo paisoma individo prigimties. Mokinių saviraiškos būdai įtakos turi įgimti duomenys gabumai taip pat iš sėkmių ir nesėkmių vertinimo susidaręs įvaizdis ir tai dažniausiai lemia, kokią veiklos kryptį ar būdus, santykius su aplinka, kokias vertybes pasirinks mokinys. Mokykla turi ugdyti savigarbą, pasitikėjimą savimi, nes tik taip bręsta savarankiška asmenybė ir sudaryti tokias sąlygas, kurios garantuotų produktyvią mokinių saviraišką. O produktyviai saviraiškai ugdyti reikia labai gerų sąlygų: materialinių – šiuolaikinės įrangos, įvairios priemonių gausos: mokymo ir mokymosi ir lavinimo ir lavinimosi, auklėjimo ir saviauklos. Kultūrinių – mokslo ir technikos, literatūros, meno, papročių ir folkloro kūrinų. Taip pat dvasinių – laisvės, žmoniškumo garantijų, saugumo, teisingumo. Pedagoginių – kompetentingų mokytojų, pagalbos saviraiškai, demokratiškai sutvarkyto ugdomojo mokyklos gyvenimo.

Pasak G. Kvietkauskienės (2008), nuo šalies švietimo sistemos ugdymo turinio priklauso šiuolaikinė pilietinė bei demokratinė tautos savimonė. Siekiama sudaryti prielaidas asmenybinei, socialinei kultūrinei žmogaus brandai greitai kintančiomis dabartinėmis gyvenimo sąlygomis. Taigi mokykla siekia išugdyti šias nuostatas ir gebėjimus:

1. Logiškai ir konstruktyviai mąstyti, išmintingai apsispręsti ir argumentuotai rinktis;
2. Mokyti visą gyvenimą, nuolat plėsti kompetencijas: bendrąją kultūrinę, socialinę, profesinę;
3. Darniai bendrauti ir bendradarbiauti su įvairių visuomenių, kultūrų žmonėmis;
4. Atsakingai bei kompetentingai veikti įvairiose gyvenimo srityse.

Mokykloje dalykų mokymas yra neatsiejamas nuo visų asmens galių ugdymo. Todėl pagrindine ugdymo tendencija tampa ne atkartojamų žinių gausinimas, tačiau pastangos suprasti žmogų, pasaulį. Mokiniui sudaromos sąlygos pačiam patirti, išgyventi, kurti savo projektus, juos įgyvendinti, dalyvauti visuomenės kaitoje, taip puoselėti savo asmenybę. Taigi orientuoti ugdymu siekiama plėtoti asmens dvasines ir fizines galias, nuostatas, kompetencijas, vertybines orientacijas, žinias, įgūdžius, kurie svarbūs kasdieniniame gyvenime ir įvairiose profesinės veiklos srityse.

L. Jovaiša (2009) apie asmenybės ugdymą profesinei veiklai teigia, kad reikia pasiekti, jog žmogaus darbas, moksleivio mokymasis būtų motyvuojamas šiomis vertybėmis: dorovinėmis, pilietinėmis, estetinėmis, profesinėmis. Taigi šios vertybės tampa svarbiausiu bet kokio profesinio darbo motyvu, išugdytoje asmenybėje. Jis teigia, kad augančiąją kartą darbui jau

ruošia šeima, tačiau išugdyti specialisto ji negalinti, taigi į pagalbą visų pirma ateina bendrojo lavinimo mokykla. Kadangi mokykla sparčiai technologizuojama, daiktai vis labiau pabrėžia, kad reikia mokytis ne tik teorijos, bet ir praktinio darbo, juolab, kad patys bendrojo lavinimo dalykai kaip kalba, istorija chemija ir kt., jau patys savaime duoda tam tikrus kvalifikuoto darbo pagrindus, kaip kalbininko, istoriko ar chemiko. Taigi jau bendrojo lavinimo mokykloje galima ugdyti įvairių profesijų pagrindinius darbo įgūdžius. Taip galima pasiekti, kad mokymas taptų gyvybiškai ir praktiškai aktualus.

S. Jankevičius (2004) pabrėžia, kad svarbiausias ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje tikslas yra išugdyti harmoningą asmenybę, kuri būtų ir pilietiška, sąmoninga, gebanti priimti svarbius sprendimus. Pasiiekti šį tikslą reikia laiko. Tai sudėtingas, visą mokymosi, auklėjimosi, lavinimosi laiką mokykloje aprėpiantis uždavinys. Šiam procesui S. Jankevičius (2004) išskiria dalinius ir tarpinius tikslus. Daliniais tikslais laikytini pilietinis, dorovinis, estetinis, darbinis auklėjimas, ugdymas profesijai ir kt., o tarpiniais tikslais – mokyklos bendruomenės ugdymas, mokyklos vidaus taisyklių laikymasis ir kt. „Pagrindinis ikiprofesinio orientavimo tikslas – bendrame moksleivio asmenybės brandimo ir brandinimosi procese, atsižvelgiant į amžių ir individualias savybes, laipsniškai įtraukiant ir didinant specialiai organizuotą profesinio orientavimo poveikį, išugdyti galimai visapusišką ir kartu į konkrečią gyvenimo veiklą orientuotą asmenybę, gebančią sąmoningai pasirinkti tokią profesiją, kuri ateityje užtikrintų sėkmingą ir pastovią socialinę ir profesinę jos saviraišką, garantuotų asmens ir visuomenės interesų harmoniją“ (Jankevičius, 2004, p. 98). Norint išugdyti mokinio asmenybę sąmoningam profesiniam apsisprendimui, reikia pasiekti šiuos tikslus:

1. Įskiepyti įsitikinimą, kad profesinio orientavimo žinios yra labai svarbios, kurių reikia nuolatos siekti;
2. Padėti mokiniams apsibrėžti reikšmingus būsimos profesijos veiklos tikslus ir skatinti jų siekimo motyvaciją;
3. Išugdyti mokinius kritiškai vertinti savo galimybes;
4. Padėti mokiniams susipažinti su darbo ir profesijos pasauliu;
5. Išmokyti nusistatyti savo profesinių ketinimų įgyvendinimo tikimybę (Jankevičius, 2004).

Ikiprofesinis orientavimas vyksta bendrojo lavinimo mokyklose, kur moksleiviai supažindinami su profesijomis, darbo pasauliu, tačiau pačiai profesijai jie nerengiami ir nesuteikiamos profesinės kvalifikacijos. Orientavimo siekis – sudaryti galimybes įvertinti pačiam save, savo polinkius, gabumus, apsispręsti, rinktis ugdymosi kryptį, taip pat ugdomi

bendrieji gebėjimai, kurie yra svarbūs kiekvienai veiklai, tarp jų ir profesinei (Bruzgelevičienė, 2001).

Apibendrinat galima teigti, jog mokyklos pagrindinis tikslas – išugdyti visapusišką asmenybę. Tokią asmenybę, kuri būtų laisva, nevaržoma, galėtų tenkinti įgimtus saviraiškos poreikius. Mokinys turi ne tik atkartoti išmoktas žinias, tačiau mokėti jas pritaikyti, pažinti pasaulį savarankiškai. Mokykla privalo išugdyti asmenybę, kuri gebėtų save analizuoti, kritiškai į save pažvelgti, gebėtų sąmoningai pasirinkti profesiją, atitinkančią jo lūkesčius. Tuomet mokinys galės toliau tobulėti, noriai semtis žinių bei tapti savo srities specialistu. Stengiantis palengvinti mokinių profesinį apsisprendimą įdiegtas profiline mokymas, kurio siekis – ugdyti mokinių savarankiškumą. Manyta, kad tokiu atveju bus galima mokiniams tikslingiau pasirinkti tolesnių studijų bei profesinės veiklos kryptį, tačiau moksleivių apsisprendimo profesijai galimybes palengvino tik iš dalies. Šiuo metu vykdamą projektą „Ugdymo karjerai ir stebėsenos modelių sukūrimas ir plėtra bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme“ tikimasi, jog bus geriau, efektyviau išnaudotos profiline mokymo galimybės, mokiniai gebės geriau pažinti save, savo galimybes renkantis tolimesnį mokymąsi ir profesiją, gautų daugiau žinių apie darbo, profesijų pasaulį.

1.5. Profesijos pasirinkimą lemiantys veiksniai

Pasak Z. Baltrėnienės, V. Voblekienės (1998), profesijos pasirinkimas, įgijimas, darbas lemia žmogaus gyvenimo kokybę. Tinkamai pasirinktas darbas leidžia pajusti, kad žmogus įgijo kažką vertingą ir kažką vertingą suteiks aplinkai. Jeigu žmogus veiks racionaliai, sistemingai, kuo daugiau sužinos apie save, dominuojančias profesijas, palyginę šią informaciją, galės spręsti, kad jam labiausiai tinka. Yra įvairių veiksnių, jėgų, kurių žmogus negali kontroliuoti, tačiau šie veiksniai lemia sprendimus. Tai sociokultūriniai veiksniai: šeima, tėvų finansinė padėtis, tėvų išsilavinimas, darbas, lytis, amžius ir kt. racionalus, sistemingas profesijos rinkimasis reikalauja laiko ir pastangų.

Paauglystėje jaunuoliams didžiausia problema įtvirtinti tapatumo jausmą susijusį su profesija, darbine veikla, vaidmeniu visuomenėje (Gage, Berliner, 1994). Pasak R. Adamonienės. S. Daukilo, B. Krikščiūno (2003), profesiniai planai jaunystėje tai labai plati veikla, kuri apima ne tik savęs pažinimą ir analizę, bet ir aplinkos, jos pokyčių supratimą, gebėjimų ir interesų pažinimas, skirtingų darbinių vaidmenų eksperimentavimo laikotarpis, taip pat integracija anksčiau patirtų potraukių vienai ar kitai darbinei veiklai į profesinės ateities svajones.

„Profesija – tai dinamiškų, nuolat kintančių žmonių veiklos rūšių kombinacijos, sukuriančios prielaidas atskiriems asmenims ar jų grupėms kurti materialines ir dvasines vertybes, siekiant patenkinti jų savisaugos ir profesinės saviraiškos poreikius bei lūkesčius“ (Adamonienė, Daukila, Krikščiūnas ir kt., 2003). Žmonės, kurie sukuria prielaidas savisaugos ir saviraiškos poreikiams patenkinti gyvena prasmingą ir pilnavertišką gyvenimą. Tokia yra humanistinio požiūrio idėja. Atmetus šią idėją ir akcentuojant tik pragmatišką požiūrį į žmogaus profesinę veiklą, profesija tampa tik žmonių pragyvenimo šaltinis. Humanistinės psichologijos krypties atstovai profesijos sąvoką vartoja kartu su profesinio pašaukimo sąvoka, pabrėždami, kad profesinis pašaukimas tai – ne tik subjektyvi vidinė žmogaus būseną, tačiau dar ir profesinės veiklos rūšis, kuriai žmogus jaučia labai stiprų potraukį, Adamonienė R., Daukila S., Krikščiūnas B. ir kt. (2003). Žmonės, pasak L. Jovaišos (2009), turintys pašaukimą, profesiniame darbe įžvelgia gyvenimo prasmę, džiaugiasi darbo sėkme ir išstvermingai pakelia nesėkmes.

Specialybė – tai žmogaus darbo bei veiklos sritis, kuriai žmogus yra įsigijęs pakankamai daug žinių, mokėjimų, įgūdžių dirbti bei turi tai patvirtinantį diplomą ar kitokį pažymėjimą (Šernas, 1998).

Norint išsirinkti sau tinkamą profesiją, reikia sukaupti tam tikras žinias. D. Brown (2002) išskiria tris pagrindinius veiksnius:

1. Savęs pažinimas. Pažinimas savo galimybių, gebėjimų, interesų, savo trūkumų;
2. Įvairaus darbo pažinimas. Darbo privalumus, galimybes, perspektyvas, reikalavimus;
3. Suvokti prieš tai pateiktų pirmų dviejų veiksnių santykį.

Jei žmogus aktyviai domisi profesijos pasirinkimu, suradęs sau tinkamą darbą, jis labiau patenkintas savo darbu, karjera, darbdaviu.

A. Diržytė, L. Klimavičiūtė ir kt. (2004) teigia, kad renkantis karjeros kelia, profesiją reikia pradėti nuo savęs pažinimo, įsisąmoninimo, koks esate žmogus. Labai svarbu žinoti ar labiau patinka dirbti su žmonėmis ar su informacija, ar žmogus kūrybiškas tik tada kai dirba vienas, o gal būt jam patinka organizuoti. Reikia įsisąmoninti stipriąsias ir silpnąsias savo puses, pasitikėjimą savimi, gebėjimą valdyti konfliktines situacijas. Tik kai žmogus pažins save, tada jis gali galvoti apie konkretaus darbo paiešką.

Pasak Z. Baltrėnienės, V. Voblekienės (1998), labai populiaru Johno Hollando teorija. Šioje teorijoje teigiama, kad individas, pasirinkdamas savo profesiją taip išreiškia savo asmenybę. Pasirinkimą lemia ne tiek interesai, kiek įvairūs asmenybės bruožai. J. Hollandas atkreipia dėmesį į tai, kad panašūs žmonės renkasi panašias profesijas, o sėkmė ir pasitenkinimas darbu priklausomi nuo to, kiek asmenybė dera su darbo aplinka. asmenybės galima suskirstyti į keletą

tipų, tuo tarpu darbo aplinkybės į tam tikras kategorijas. J. Hollando teorija pagal J. C. Smart (2008) pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė

J. Hollando šeši asmenybės tipai pagal J. C. Smart (2008)

<p><u>REALISTINIS tipas.</u> Individai, kuriems labiau patinka dirbti su mašinomis, įvairiais įrankiais, įrengimais. Pirmenybė veikalai, kuriai reikia motorinių įgūdžių, nelikęs vadovauti, bendrauti.</p>
<p><u>TIRIAMASIS tipas.</u> Šio tipo individai nejaučia bendravimo, vadovavimo poreikio. Šio tipo žmonės suvokia save kaip atsargius, kritiškus, smalsius, racionalius. Labiau domina intelektinė veikla, problemų analizavimas, tyrinėjimas, vertinimas.</p>
<p><u>MENINIS tipas.</u> Šio tipo individai linkę į kūrybinę veiklą. Turi artistinių gabumų. Dirbdamas remiasi vaizduote, intuicija, pojūčiais, vaizduote. Šiems individams labai svarbus saviraiškos poreikis.</p>
<p><u>SOCIALINIS tipas.</u> Šio tipo individai linkę bendrauti, mėgsta globoti, mokyti, patarti. Jie suvokia save kaip atsakingus, draugiškus, supratingus, atvirus asmenis.</p>
<p><u>INICIATYVUSIS tipas.</u> Šio tipo individai linkę vadovauti, manipuliuoti kaitais žmonėmis. Save jie suvokia, kaip energingus, agresyvius, veiklius, konkuruojančius bei savimi pasitikinčiais asmenimis. Siekia visuomet dominuoti.</p>
<p><u>KONVENCIONALUSIS tipas.</u> Šio tipo individams nebūdingas spontaniškumas ar originalumas, trūksta vaizduotės. Šie individai praktiški, sąžiningi. Nesiima vadovavimo veiksmų.</p>

A. Roe savo teorijoje, kuri buvo paskelbta 1956 m. analizuoja vaikų ir tėvų santykius. Tėvų ir vaikų santykiai lemia du elgesio tipus: į žmones orientuotas elgesys ir ne į žmones orientuotas elgesys. Vaikai, kurių šeimose vyravo šilti, draugiški santykiai, rinksis profesijas, kurios orientuotos į bendradarbiavimą su žmonėmis, o vaikai, kurių šeimose vyravo šalti, abejingi santykiai, rinksis profesijas, kurios orientuotos į veiklą su daiktais. D. Superis 1957 m. pasiūlė pakopinį profesinės raidos modelį ir nurodo, kad nuo 15 iki 24 m. jaunuoliai išbando įvairias idėjas apie save eksperimentuodamas su socialiniais, profesiniais vaidmenimis, kurio metu orientuojasi į galimybę pritaikyti jas būsimoje profesijoje (Baltrėnienė, Voblekienė, 1998).

Dž. Krumboltzas ir L. Mitčel (1996) išskiria keturis veiksnius, kurie daro įtaką profesijos pasirinkimui:

1. Genetinės predispozicijos ir specialūs gebėjimai (tai paveldimos savybės).
2. Aplinkos sąlygos ir įvykiai (tai socialinės, kultūrinės, ekonominės, gamtinės sąlygos).
3. Mokymosi patirtis (pirmumo ir įgūdžių raida, kiekvienas individas turi unikalią mokymosi istoriją, tai turi įtakos profesijos pasirinkimui).
4. Užduoties atlikimo įgūdžiai (tai specialiųjų gebėjimų, mokymosi patirties, aplinkos įtakų sąveika, kurie lemia užduoties atlikimų įgūdžius). Pagal R. Adamonienę, S. Daukilą, B. Krikščiūną ir kt. (2003).

Pasak R. Laužacko (2005), profesijos pasirinkimui įtakos turi septyni veiksniai: profesinė branda, intelektas bei specialieji gebėjimai, interesai, poreikiai, polinkiai ir vertybinės orientacijos, charakteris, ugdymo įtaka, socialiniai, ekonominiai, medicininiai. Labai svarbus veiksnys – informacijos apie profesijas, profesinio mokymosi ir profesinės veiklos galimybių gausa. Nors ir labai plati ir operatyvi informacija visuomet šiek tiek atsilieka nuo nuolatinės kaitos darbo rinkoje. Dar prie labai įtakingų profesijos rinkimosi veiksnių galima priskirti šeimą, jos įtaką. Vaikas auga aplinkoje, kur turi daug įtakos jo išsimokslinimui, profesiniam gyvenimui. Didelę įtaką profesijos rinkimuisi daro pačių jaunuolių vertybinių orientacijų prioritetai. Kas jiems yra svarbiau: didelis darbo užmokestis, mėgstama veikla, prestižinė profesija, didesnė galimybė daryti karjerą, stabili vieta darbo rinkos atžvilgiu ir kt.

J. Navaitienė (2004), teigia, kad šeima, vadovaudamasi informaciniais, kontroliuojančiais, stimuliuojančiais veiksmais prisideda prie asmenybės kūrimo, todėl šeimos, kaip socialinio agento vaidmuo išlieka labai svarbus. Šeimoje įgyjami darbai svarbūs bruožai: ištvermė, atsakomybė, išmokstama pirmųjų buitinių darbų, sužinoma darbo kokybės vertė. A. Kepalaitė (2007), išskiria dar tris veiksniai: gimimo eiliškumas, gyvenimo stilius ir socialinis interesas, kurie gali padėti pastebėti profesinius interesus.

Apibendrinant galima teigti, kad profesijos pasirinkimą lemia daugelis išorinių ir vidinių veiksnių. Didelę įtaką turi šeima, iš kurios jaunuolis ateina susiformavęs tam tikrus įgūdžius, požiūrį į darbą. Įtaką daro paties jaunuolio charakteris, interesai, polinkiai ir kt. Norint išsirinkti sau tinkamą profesiją, reikia sukaupti tam tikras žinias: pažinti save, darbo, profesijų pasaulį. Kaip teigia R. Laužackas (2005), įvairūs profesijos rinkimosi veiksniai leidžia prieiti išvadą, kad jų svarbą ir prioritetą nulemia konkreti besirenkančiojo jaunuolio profesiją ir pedagoginės, psichologinės pagalbos besirenkančiajam situacija.

1.6. Profesinis informavimas ir orientavimas mokykloje

Pasak A. Railienės (2011), šalyje vykstant ekonomikos svyravimams, darbo rinkos nuolatiniai kaitai, augant kvalifikuotos darbo jėgos nutekėjimui į kitas ES šalis, itin aktualus tampa individo parengimo perėjimas iš švietimo į darbo rinkos sistemą procesas. Šalia profesinio orientavimo, informavimo, konsultavimo sąvokų, Lietuvos mokslininkų darbuose vartojamas ir karjeros projektavimo, karjeros planavimo, karjeros vystymo ir kitos sąvokos, kurioms suteikiama panaši prasmė.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gruodžio 3 d. įsakyme Nr. ISAK-2332 „Dėl nacionalinės profesinio orientavimo švietimo sistemoje programos patvirtinimo“ (Žin., 2008, Nr. 7-258) numatyta, kad profesinis orientavimas turi tapti tęstiniu procesu, kuris prasideda bendrojo ugdymo mokyklose, toliau tęsiasi profesinėse ir aukštosiose mokyklose ir galiausiai persikelia į mokymosi visą gyvenimą erdvę. Dalyvaudamas šiame procese asmuo įgyja karjeros planavimo, karjeros valdymo gebėjimų, kurie padės kurti ir realizuoti savo karjeros planus, kaupti jiems įgyvendinti reikalingas žinias, įgūdžius, lanksčiai reaguoti į darbo rinkos pokyčius, įgyti mokymosi visą gyvenimą motyvaciją. Sėkmingai įsitvirtinti sparčiai kintančioje darbo rinkoje.

Profesinis orientavimas – tai organizuota auklėjimo sistema, kuri skirta ugdyti mokinių profesinį kryptingumą, sugebėjimą sąmoningai rinktis profesiją bei pagelbėti rinkimosi momentais (Nezelskis, 2010). Taip pat profesinis orientavimas yra gana glaudžiai susijęs su asmenybės tobulėjimu, tai ugdymo proceso dalis, kuri padeda asmeniui apsispręsti kokį profesinio, mokymosi arba studijų kelia pasirinkti (Pipininkienė, Rodzevičienė, 2008). Pasak A. Railienės (2007), profesinis informavimas įvardijamas kaip sudėtinis profesinio orientavimo komponentas. Profesinio informavimo tikslas – žinių suteikimas apie įvairių profesijų turinį, ypatumus ir reikalavimus, profesijos įgijimą, įsidarbinimo galimybes.

Pastaruoju metu Lietuvoje profesiniam informavimui skiriama vis daugiau dėmesio. Jis laikomas labai svarbiu veiksniu įgyvendinant mokymosi visą gyvenimą strategiją. Profesinio informavimo paskirtis yra teikti profesinio informavimo tikslinėms grupėms kokybišką informaciją ir patarimus, kurie susiję su mokymosi, studijų ir profesinės veiklos galimybėmis. Profesinio informavimo veikla yra organizuojama atsižvelgiant į tokius veiksnius kaip informacijos gavėjų sambranda, amžius, išsilavinimas. Pagrindinis profesinio informavimo vertingumo požymis yra informacijos naujumas, aktualumas, išsamumas (Pukelis, Pileičikienė, 2012).

Projekto „Ugdymo karjerai ir stebėsenos modelių sukūrimo ir plėtros bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme“ karjeros koordinatoriaus pareiginiuose nuostatose (2012), paaikškinta, kad Koordinatorius teikia ir koordinuoja karjeros paslaugas jam priskirtoje (-ose) mokykloje (-ose).

Iškelti tokie koordinatoriaus tikslai:

1. Skatinti mokinius pažinti savo asmenybės savybes, interesus, gabumus, įgūdžius ir jų sąsajas su karjera;
2. Sudaryti sąlygas visiems mokiniams įgyti naujų ir ugdyti turimas karjeros kompetencijas: žinias, gebėjimus ir nuostatas apie save, mokymosi, saviraiškos ir darbo galimybes, karjeros sprendimų priėmimą, karjeros planavimą, derinimą su kitomis gyvenimo sritimis ir realizavimą; bei užtikrinant karjeros kompetencijų ugdymo ilgalaikį poveikį bei tęstinumą;
3. Ugdyti mokinių kompetencijas, kurios leistų sėkmingai (kryptingai) vystyti (plėtoti) savo karjerą;
4. Plėtoti supratimą apie darbo galimybes ir karjerą, gilinti gebėjimą analizuoti darbo rinkos padėtį;
5. Ugdyti pozityvią nuostatą mokymosi ir darbo (karjeros) atžvilgiu;
6. Skatinti gebėjimus sieti savo mokymosi rezultatus, kompetencijas, gabumus ir interesus su karjeros pasirinkimais;
7. Išugdyti gebėjimus kelti gyvenimo ir karjeros tikslus, spręsti karjeros vystymo (plėtojimo) klausimus, priimti ir įgyvendinti karjeros sprendimus;
8. Padėti mokiniui stiprinti savo sąmoningumą, motyvaciją ir atsakomybę už sprendimus.

Karjeros koordinatoriaus funkcijos:

1. Teikti asmenines bei grupines konsultacijas;
2. Organizuoti profesinį veiklinimą;
3. Teikti mokiniams reikalingą informaciją karjeros planavimu bei vystymui;
4. Supažindinti mokinius, mokytojus, tėvus su mokykloje teikiamomis karjeros paslaugomis, programomis, mokymo formomis, ugdomomis kompetencijomis, ugdymo sąlygomis;
5. Supažindinti mokinius su informacija apie tos pačios ar aukštesnės pakopos studijomis, švietimo teikėjus, su studijų programomis, priėmimo taisyklėmis;
6. Supažindinti su darbo rinka ir jos pokyčių prognozėmis.

Apibendrinant galima teigti, kad profesinis orientavimas, tai toks procesas, kuris turi prasidėti bendrojo lavinimo mokyklose, vėliau aukštosiose mokyklose ir pereiti į mokymosi visą gyvenimą lygmenį. Profesinis orientavimas yra glaudžiai susijęs su asmenybės tobulėjimu, tai ugdymo proceso dalis, kuri padeda asmeniui apsispręsti kokį profesinio, mokymosi arba studijų

kelia pasirinkti, o tai padaryti padeda karjeros konsultantai, koordinatoriai, kurių paskirtis yra sudaryti sąlygas visiems mokiniams įgyti naujų ir ugdyti turimas karjeros kompetencijas: žinias, gebėjimus ir nuostatas apie save, mokymosi, saviraiškos ir darbo galimybes, karjeros sprendimų priėmimą, karjeros planavimą, derinimą su kitomis gyvenimo sritimis ir realizavimą; bei užtikrinant karjeros kompetencijų ugdymo ilgalaikį poveikį bei tęstinumą.

2. III-IV GIMNAZIJOS KLASIŲ MOKINIŲ UGDYMO KARJERAI EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Teoriniai: mokslinės (psichologinės, pedagoginės) literatūros analizė, norint atskleisti ugdymo karjerai mokykloje aspektus.

Empiriniai: III – IV gimnazinių klasių mokinių rengimą būsimai profesijai ištirti pasirinktas kiekybinio tyrimo tipas, anketinės apklausos metodas.

Statistiniai: anketinių duomenų statistinė analizė, lyginimas, grafinis pavaizdavimas.

Darbo etapai:

1. **Pirmas etapas.** mokslinės literatūros (psichologinės, pedagoginės) studijavimas, analizavimas, tyrimo instrumento sudarymas.
2. **Antras etapas.** Atliktas tyrimas trejose Šiaulių miesto gimnazijose.
3. **Trečias etapas.** Atliekama tyrimo kiekybinė analizė, išvadų formulavimas, rekomendacijų nustatymas.

Tyrimo anketa

Tyrimo anketa sudaryta analizuojant mokslinę (psichologinę, pedagoginę) literatūrą apie ugdymą karjerai mokykloje. Anketa siekiama išsiaiškinti III – IV gimnazinių klasių mokinių rengimą būsimai profesijai. Anketoje pateikta 16 klausimų, iš jų 3 demografiniai klausimai, kur reikia pažymėti lytį, gimnazijos pavadinimą ir klasę, kurioje mokosi moksleivis. Kiti 13 uždarų klausimų sudaryti norint atskleisti tiriamą problemą.

Tyrimo imtis ir organizavimas

Tyrimas atliktas 2013 m. balandžio mėn. Į tris Šiaulių mieste esančias gimnazijas buvo nunešta 240 anketų moksleiviams, iš jų teisingai užpildytos grįžo 184 anketos. Taigi tyrime dalyvavo 184 mokiniai, iš jų 100 III klasės ir 84 IV klasės mokiniai, 102 merginos ir 82 vaikinai. Respondentams pateiktos anketos, norint išsiaiškinti mokinių parengimą busimam profesijai mokykloje.

Tyrimo etika. Atliekant tyrimą buvo laikytasi tyrimo etikos principų. Apklausti mokinius leidimą suteikė gimnazijų direktoriai. Mokinių buvo paprašyta atsakyti į anketos klausimus, pabrėžiant jų teisę savarankiškai apsispręsti dėl dalyvavimo tyrime (dalyvauti ar nedalyvauti). Respondentams buvo garantuotas anonimiškumas.

2.2. Duomenys apie respondentus

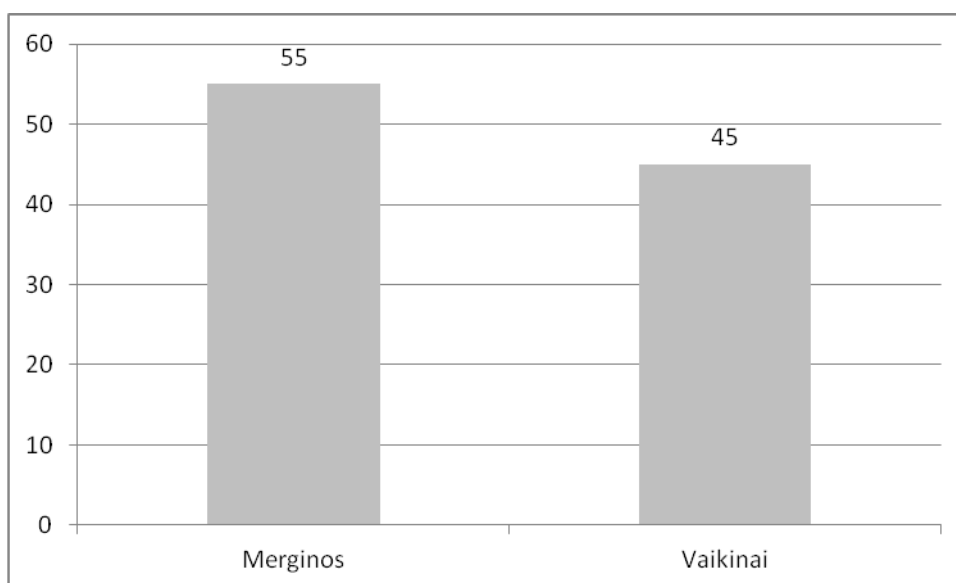
Siekiant išsiaiškinti mokinių pasirengimą būsimai profesijai buvo apklausti 184 gimnazijos III ir IV klasių mokiniai, nes būtent šiuo laikotarpiu mokiniai ruošiasi baigiamiesiems egzaminams ir planuoja rinktis savo būsimą profesiją.

5 lentelė

Dalyvavusių tyrime respondentų skaičius atskirose gimnazijose (N=184)

Šiaulių miesto gimnazijos	Mokinių skaičius	
	Skaičius	%
Šiaulių „Stasio Šalkauskio“ gimnazija	68	36,9
Šiaulių „Saulėtekio“ gimnazija	61	33,2
Šiaulių „Romuvos“ gimnazija	55	29,9

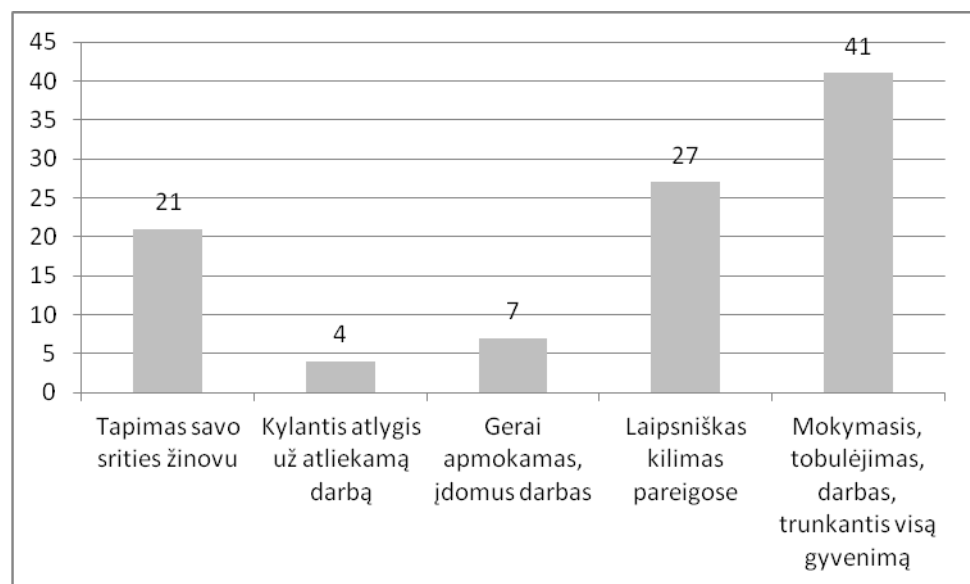
Iš viso tyrime dalyvavo 184 Šiaulių miesto gimnazijų moksleiviai, iš jų 36,9% mokosi Stasio Šalkauskio gimnazijoje, 33,2% - Saulėtekio ir 29,9% Romuvos gimnazijoje. Iš jų 100 mokinių mokosi III-oje gimnazijos klasėje ir 84 – IV-oje klasėje. Šios gimnazijos buvo pasirinktos atsitiktiniu būdu. Tyrime dalyvavo 102 merginos (55%) ir 82 (45%) vaikinai (žr. 2 pav.).

2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį (N=184, %)

2.3. III–IV gimnazijos klasių mokinių požiūrio į ugdymą karjerai rezultatai ir jų analizė

Remiantis analizuota mokslinė pedagogine ir psichologine literatūra galima teigti, kad seniau egzistavusi karjeros samprata, kaip nuoseklus judėjimas aukštyn, „kilimas karjeros laiptais“ nebetinka šiandieniniame sparčiai besikeičiančiame darbo pasaulyje. Šiuolaikiniame karjeros modelyje akcentuojama asmenybė, savarankiškumas ir nuolatinė saviugda. 3 pav. pateikta gimnazistų nuomonė, kaip jie supranta sąvoką „karjera“.

3 pav. Respondentų nuomonė, kas yra „karjera“ (N=184, %)

41% apklaustųjų mokinių teigia, kad karjera tai mokymasis, tobulėjimas, darbas trunkantis visą gyvenimą, 21% respondentų mano, kad tai tapimas savo srities specialistu. Tai rodo, jog dauguma apklaustųjų mokinių turi žinių apie šiuolaikinę karjeros sampratą, tačiau net 27% mokinių vis dar galvoja, kad karjera tai laipsniškas kilimas pareigose, o 7% teigia, kad tai gerai apmokamas darbas, 4% mokinių įsitikinę, kad tai yra kylantis atlygis už atliekamą darbą.

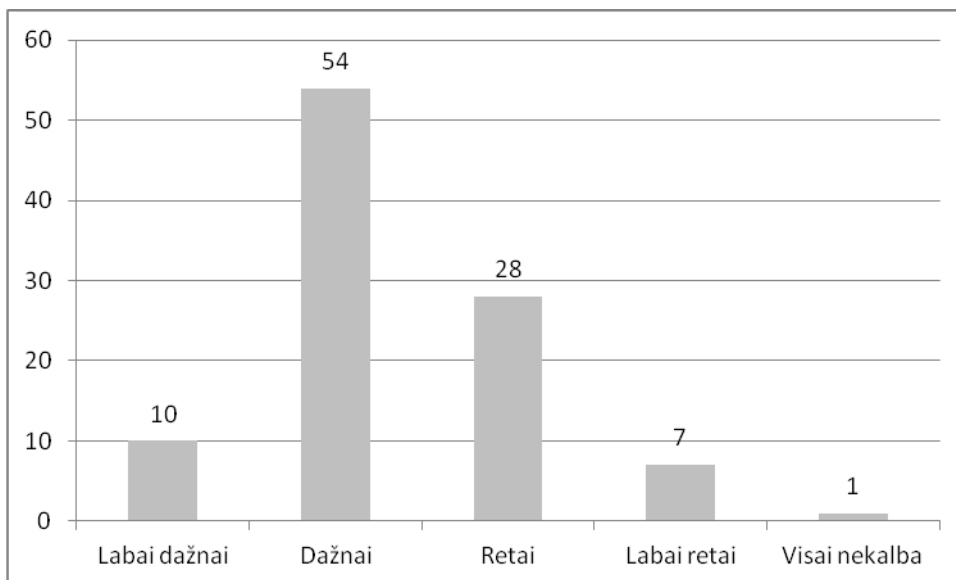
Labai svarbus veiksnys – karjeros planavimas. Karjeros planavimas turi prasidėti dar mokykloje. Kaip teigia D. Augienė (2009), planuojant karjerą reikalingas lankstumas, nes sparti aplinkybių kaita verčia sprendimus keisti arba koreguoti, taigi sprendimų priėmimas turi būti tęstinis ir nuolat koreguojamas reiškinys. Pasaulis nuolat keičiasi, akivaizdu, kad pasirengimas karjerai turi būti tęstinis, visą gyvenimą trunkantis procesas, reikalaujantis naujų žinių atsinaujinimo, gebėjimo keistis bei prisitaikyti.

K. Pukelio (2003) teigimu, karjeros planavimas turėtų prasidėti jau ugdymo institucijoje, kur moksleiviui padedama suvokti darbo rinkos poreikius, kaitos tendencijas, perspektyvas jo

pasirinktoje profesinėje srityje, planuoti savo būsimą specialybę ir specializaciją, mokymosi, studijų procesus.

Tyrimu siekta išsiaiškinti, *kaip dažnai apie karjeros planavimą kalbama gimnazijose*. Rezultatai pateikti 3 paveiksle.

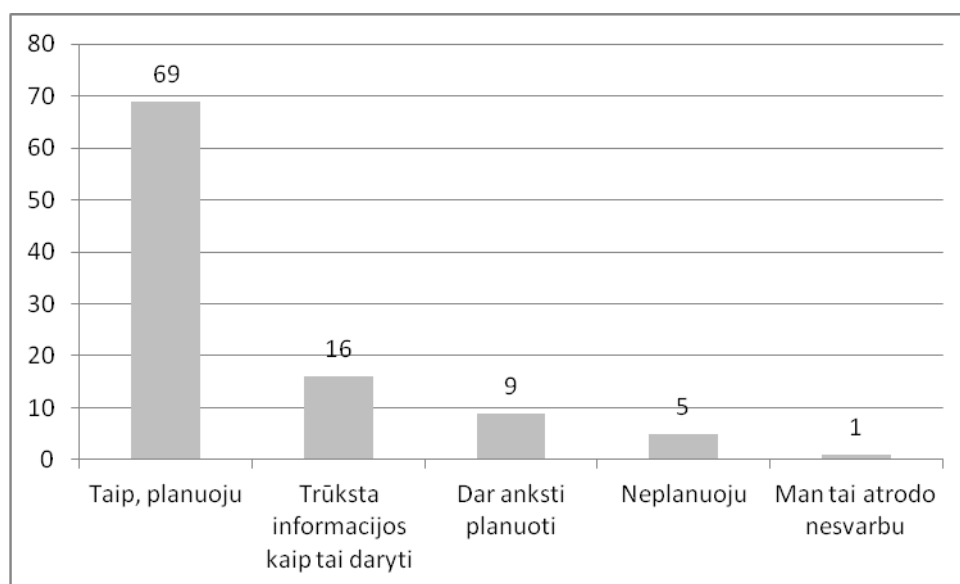

4 pav. **Mokinių nuomonė apie tai, kaip dažnai gimnazijoje kalbama apie karjeros planavimą (N=184, %)**

10% gimnazijų III-IV klasių mokinių teigia, kad apie karjeros planavimą gimnazijoje yra kalbama labai dažnai, daugiau nei pusė (54%) respondentų nurodė, kad dažnai. Beveik trečdalis (28%) mokinių mano, kad apie karjeros planavimą kalbama retai, 7% teigia, kad labai retai ir 1% teigia, kad gimnazijoje apie karjeros planavimą išvis nėra kalbama. Gauti duomenys leidžia daryti prielaidą, kad mokiniams trūksta pokalbių, diskusijų, rengiamų gimnazijoje, apie karjeros planavimą, kurie pagelbėtų planuojant savo būsimą karjerą, renkantis būsimą profesiją.

Pasak A. Adamonienės, S. Daukilo, B. Krikščiūno ir kt. (2003), pauglystė tai pakopa kuomet „kristalizuojami“ žymiai realesni, realiais gebėjimais, o ne fantazijomis besiremiantys profesiniai planai.

Tyrimu norėta sužinoti, *ar mokiniai besimokydami gimnazijoje jau planuoja savo karjerą*. Duomenys pateikti 5 paveiksle.

5 pav. **Mokinių nuomonė apie karjeros planavimą (N=184,%)**

69% respondentų teigia planuojantys savo karjerą, 16% mokinių trūksta informacijos kaip tai reikėtų daryti. 9% apklaustųjų mokinių atrodo, jog dar per anksti karjeros planavimui, 5% neplanuoja savo karjeros. Tyrimo duomenys leidžia daryti prielaidą, kad mokiniai jau planuoja savo karjerą dar besimokydami gimnazijoje, tačiau išryškėja tendencija, kad mokiniams nepakanka informacijos kaip tai reikia daryti.

Tyrimu norėta išsiaiškinti, *kaip mokiniai supranta sąvoką „karjeros planavimas“*. Rezultatai pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė

Respondentų nuomonė, kaip jie supranta sąvoką „karjeros planavimas“ (N=184)

Teiginiai	Pasirinkimų skaičius
Tinkamos profesijos pasirinkimas	93
Nuolatinis visą žmogaus gyvenimą trunkantis procesas	39
Numatomos savęs realizavimo galimybės būsimame darbe	82
Siekis uždirbti kuo daugiau pinigų	13
Nuolatinis tobulinimasis profesinėje veikloje	74
Tai procesas prasidedantis tik įsidarbinus	8
Tai procesas, kuris nutraukiamas įsidarbinus	1

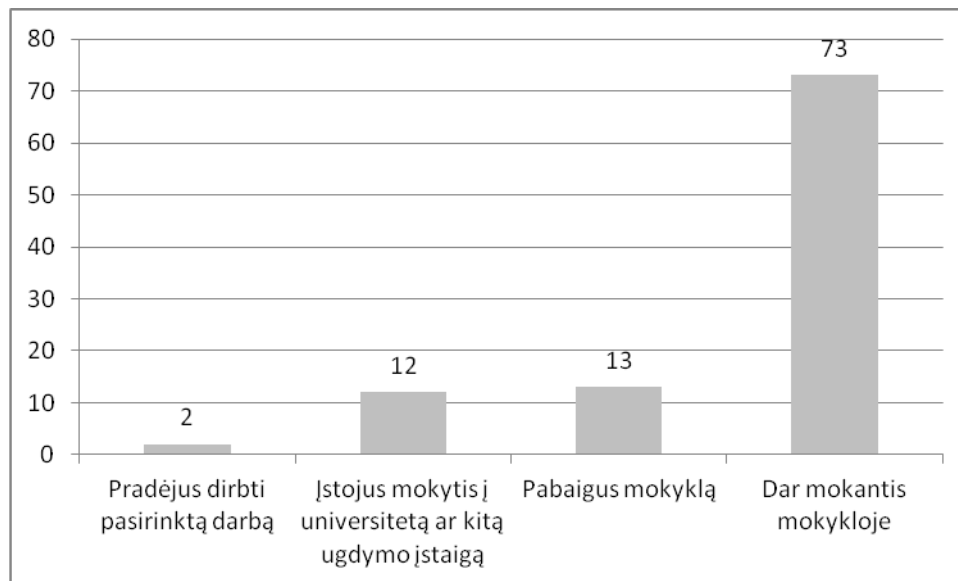
Atsakydami į šį klausimą mokiniai turėjo galimybę pasirinkti keletą atsakymo variantų.

Dauguma mokinių mano, kad karjeros planavimas – tai tinkamos profesijos pasirinkimas, šį teiginį pasirinko 93 mokiniai. Toliau – numatomos savęs realizavimo galimybės būsimame darbe (82 pasirinkimai), nuolatinis tobulinimasis profesinėje veikloje (74), nuolatinis visą žmogaus gyvenimą trunkantis procesas (39). Vis dėlto 13 pasirinkimų gavo teiginys – siekis uždirbti kuo daugiau pinigų, 8 pasirinkimus teiginys – procesas, prasidedantis tik įsidarbinus, ir vienas pasirinkimas, jog tai procesas, kuris nutraukiamas įsidarbinus.

Apibendrinant duomenis galima teigti, kad mokiniai gana teisingai suvokia karjeros planavimo sąvoką. Mokinių nuomone karjeros planavimas, tai tinkamos profesijos pasirinkimas, numatomos savęs realizavimo galimybės būsimame darbe, nuolatinis tobulinimasis profesinėje veikloje. Šie teiginiai buvo pasirinkti daugiausia kartų.

Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo metodikoje (2006) teigiama, kad karjeros planavimas – tai tolesnės asmens karjeros planavimas ir organizavimas jau pasirinktoje profesijoje, taip pat, procesas įgalinantis asmenis priimti, įgyvendinti realistinius sprendimus dėl savo karjeros pasirinktoje profesijoje bei gebėti valdyti pokyčius ateityje.

Tyrimo duomenimis išsiaiškinus mokinių nuomonę, kaip jie supranta sąvoką „karjeros planavimas“, norėta išsiaiškinti mokinių nuomonę, *kada reikėtų pradėti planuoti savo karjerą*. Duomenys pateikti 6 paveiksle.

6 pav. Respondentų nuomonė, kada reikėtų pradėti planuoti savo karjerą (N=184, %)

73% respondentų mano, kad savo karjerą reikia pradėti planuoti dar mokantis mokykloje, 13 teigia, kad tai daryti reikia pabaigus mokyklą, 12 mokinių galvoja, kad karjeros planavimas

prasideda įstojus į universitetą ar kitą ugdymo įstaigą, o 2 teigia, kad karjeros planavimas prasideda pradėjus dirbti pasirinktą darbą.

Duomenys rodo, kad dauguma mokinių suvokia, jog karjerą reikia planuoti dar mokantis mokykloje. Kaip teigia K. Pukelis (2003) mokykla turi padėti įgyti karjeros planavimo žinių, gebėjimų, kurios didintų mokinio galimybes ateityje įsidarbinti ir siekti karjeros.

Nuo 2010 m. Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras vykdo projektą „Ugdymo karjerai ir stebėsenos modelių sukūrimas ir plėtra bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme“. Šio projekto dėka mokyklose įrengti karjeros centrai ankščiau vadinami profesinio informavimo taškai (PIT), kuriuose dirba karjeros koordinatoriai (ankščiau vadinami profesijos patarėjai). Tyrimu norėta išsiaiškinti *ar gimnazijoje yra karjeros centras (profesinio informavimo taškas)*. Duomenys pateikti 7 lentelėje. Atsakant į šį klausimą buvo trys atsakymo variantai (taip, ne, nežinau). Beveik visi respondentai (92%) teigia, jog gimnazijoje yra karjeros centras, 8% teigia, kad nežino. Nebuvo nei vieno mokinio, kuris paneigtų karjeros centro egzistavimą gimnazijoje.

Išsiaiškinus, ar gimnazijoje yra karjeros centras, tyrimu norėta sužinoti, *ar gimnazijoje yra karjeros koordinatorius (profesijos patarėjas)*. Duomenys pateikti 7 lentelėje. Atsakant į šį klausimą buvo trys atsakymo variantai (taip, ne, nežinau). Tyrimo rezultatai rodo, kad 93% mokinių žino, kad gimnazijoje yra karjeros koordinatorius ir tik 7% mokinių nežino. Taip pat nebuvo nei vieno mokinio teigiančio, kad karjeros koordinatoriaus gimnazijoje išvis nėra.

7 lentelė

Karjeros centro ir karjeros koordinatoriaus buvimas gimnazijoje (N=184, %)

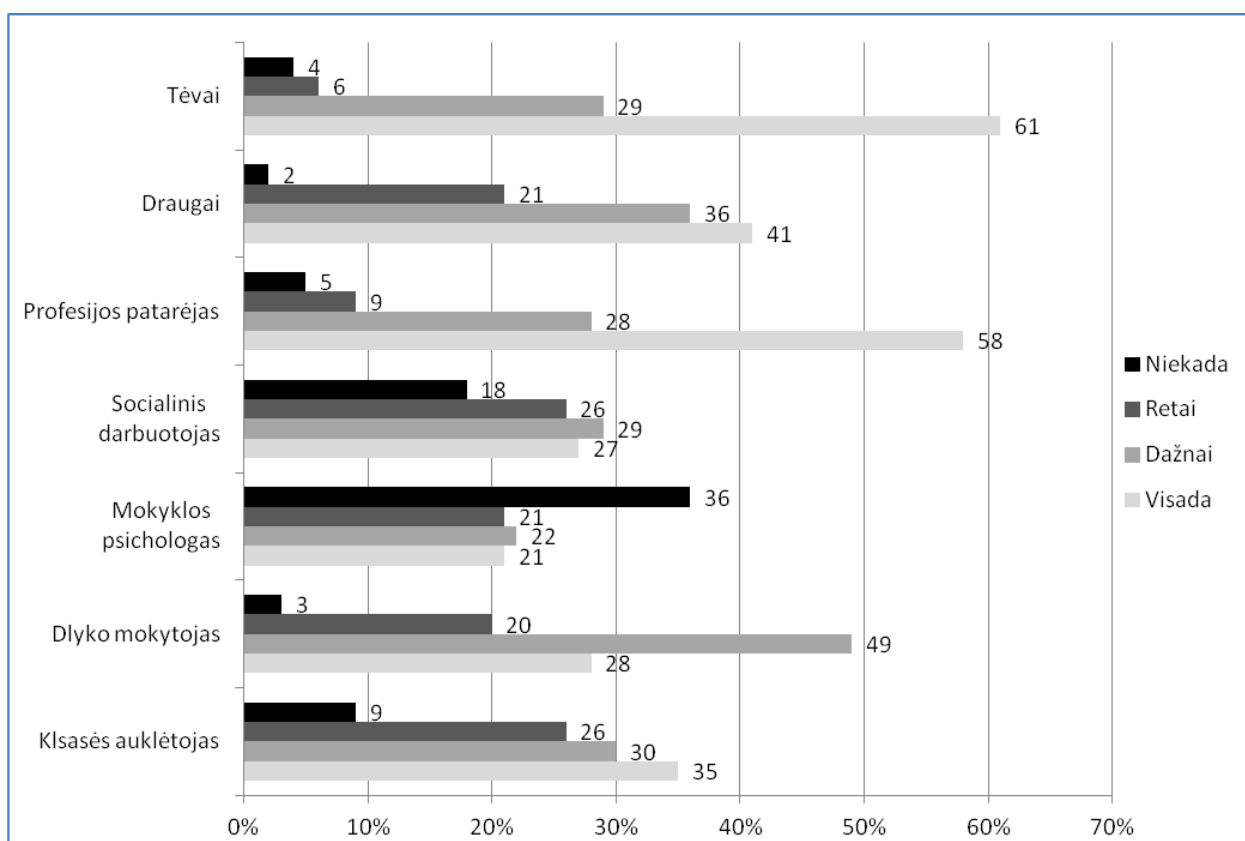
Klausimas	Ar yra gimnazijoje yra karjeros centras (profesinio informavimo taškas)?		Ar gimnazijoje yra karjeros koordinatorius (profesijos patarėjas)?	
	Taip	Nežinau	Taip	Nežinau
Mokiniai	92%	8%	93%	7%

Tyrimo duomenys leidžia daryti prielaidą, kad mokiniai naudojami karjeros centrų paslaugomis gimnazijoje ir bendrauja su karjeros koordinatoriais jiems išskylančiais klausimais renkantis būsimą profesiją ar būsimas studijas.

Kad mokinys sėkmingai galėtų apsispręsti rinkdamasis sau būsimą profesiją, jam reikia daug įvairios, naudingos informacijos, kurią galėtų tikslingai panaudoti. Tyrimu norėta

išsiaiškinti su kuo mokiniai gali pasikonsultuoti jiems iškylančiais karjeros klausimais.

Duomenys pateikti 7 paveiksle.

7 pav. Konsultacijų mokiniams iškylančiais karjeros klausimais dažnumas (N=184, %)

Tyrimo duomenimis daugiau nei pusė (61%) respondentų teigia, jog visada iškylančiais karjeros klausimais visų pirma gali pasikonsultuoti su tėvais. 58% apklaustųjų mokinių teigia, kad visada gali pasikonsultuoti su profesijos patarėju, dalyko mokytoju (49%). 36% mokinių dažniausiai konsultuojasi su mokyklos psichologu, 35% su klasės auklėtoju.

Pasak L. Ustinavičiūtės, A. Kaltkonienės, I. Žemaitytės (2011), šeima yra vienas iš pagrindinių informacijos apie profesijas šaltinių. Profesiniai savivaizdžiai formuojami šeimoje, tai vyksta tėvų ir vaikų bendradarbiavimo metu. Šeimos įtaka, savikritika yra veiksniai, kurie daro įtaką profesijos pasirinkimo procesui.

Mokykloje esantis profesijos patarėjas (karjeros koordinatorius) privalo sudaryti sąlygas mokiniams ugdytis turimas karjeros kompetencijas ir įgyti naujas, organizuoti profesinį veiklinimą, teikti individualias konsultacijas ir pan. (Karjeros koordinatoriaus pareiginių nuostatai, 2012).

Tam, kad mokinys galėtų apsispręsti, kokią jam profesiją rinktis, būtina sudaryti sąlygas susipažinti su profesijų pasauliu. Tyrimu norėta išsiaiškinti, *kokiu būdu gimnazijoje dažniausiai vyksta supažindinimas su profesijomis*. Duomenys pateikti 8 lentelėje.

8 lentelė

Dažniausiai gimnazijoje vykstantis supažindinimas su profesijomis (N=184)

Teiginiai	Pasirinkimų skaičius
Klasės valandėlėse profesinio informavimo temomis	103
Išvykose į įvairias įmones, institucijas	88
Mokykloje organizuojami susitikimai su įvairių profesijų atstovais	111
Dalyvaujant įvairių mokymo įstaigų organizuojamose atvirų durų dienose	62
Atliekant profesinio tinkamumo testus	64
Atliekant savęs pažinimo testus	76
Individualios konsultacijos	55
Kita	2

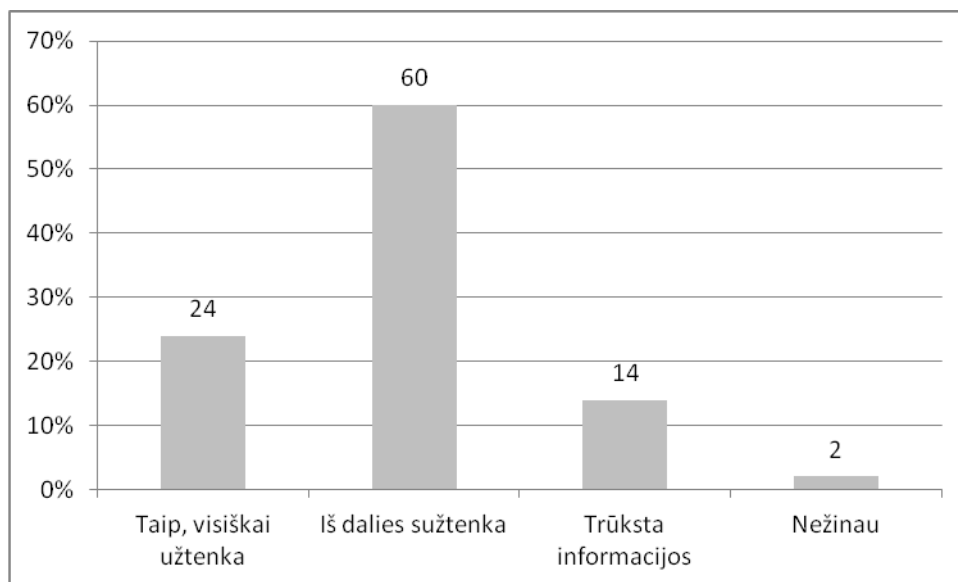
Atsakydami į šį klausimą mokiniai turėjo galimybę pasirinkti keletą atsakymo variantų.

Mokinių teigimu dažniausiai su profesijų pasauliu supažindinama per klasės valandėles, profesinio informavimo temomis. Taip pat organizuojami susitikimai su įvairių profesijų atstovais, gimnazijoje rengiamos išvykos į įvairias įmones, institucijas, atliekami savęs pažinimo testai. Kiek mažiau atliekama profesinio informavimo testų, kas yra labai svarbu renkantis būsimą profesiją. Taip pat dalyvauja įvairių mokymo įstaigų organizuojamose atvirų durų dienose. Iš tyrimo duomenų, galima teigti, kad mokiniai gauna nepakankamai individualių konsultacijų, jiems išskylančiais klausimais renkantis būsimą profesiją. Gimnazijų III-IV klasių mokiniai paminėjo, kad susipažinti su būsimomis profesijomis gimnazijoje galima naudojantis internetu, skaitant įvairius lankstinukus, į gimnazijas atvyksta studentai iš įvairių universitetų.

Tam, kad mokinys galėtų drąsiai ir nedvejodamas išsirinkti sau būsimą profesiją, reikalinga pagalba teikiama mokykloje. Mokinys turi gauti informacijos, kaip tai galėtų geriau padaryti. Gimnazijoje dirbantys karjeros koordinatoriai (profesijos patarėjai) turi teikti pagalbą mokiniams priimant profesinį apsisprendimą įvertinus jauno žmogaus interesus, vertybes, gebėjimus, asmenybes savybes. Tai daryti turėtų įvairiais būdais: individualiomis

konsultacijomis, diskusijų metu, atliekant testus raštu ar naudojant kompiuterinę programinę įrangą (Eliason, Patrick, 2008).

Mokinių nuomonė, ar jiems užtenka informacijos teikiamos gimnazijoje renkantis profesiją pateikta 8 paveiksle.

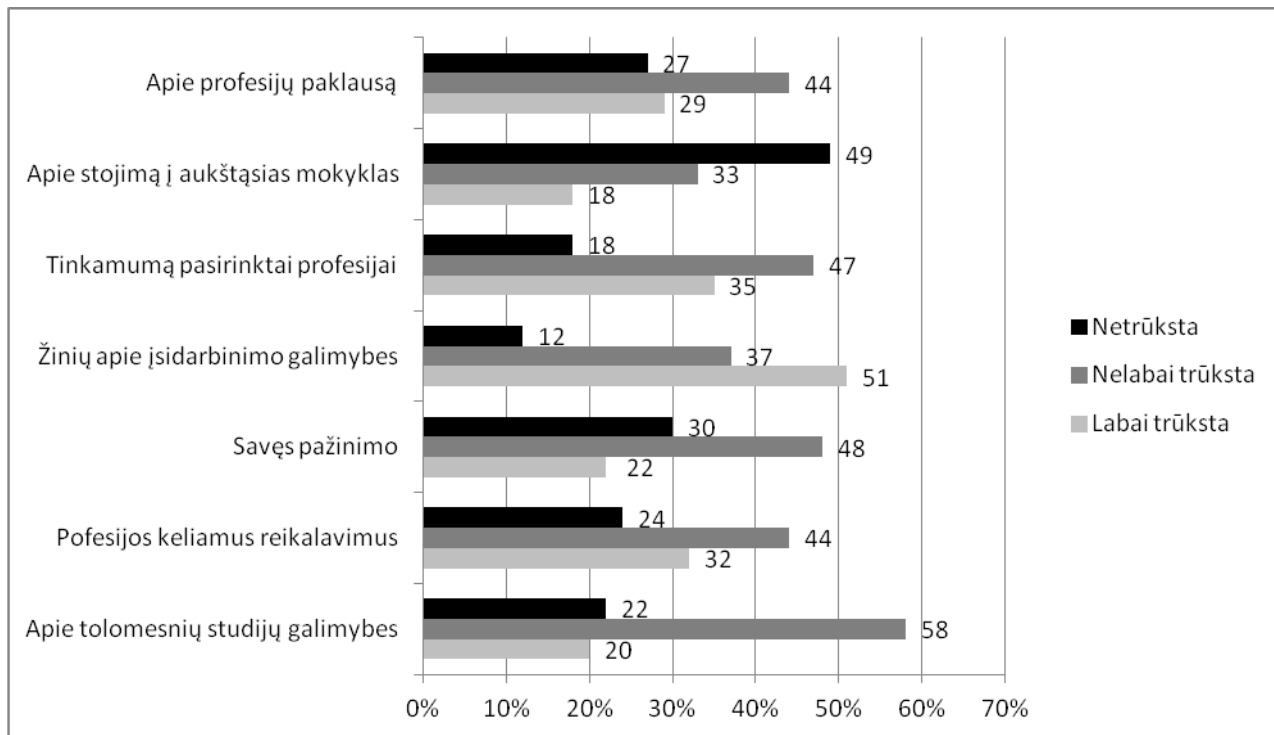

8 pav. Gimnazijoje teikiamos informacijos renkantis profesiją pakankamumas (N=184, %)

Tik 24% apklausoje dalyvavusių gimnazijų mokinių visiškai užtenka teikiamos informacijos renkantis profesiją. Daugiau nei pusė (60%) respondentų teigia, kad informacijos užtenka tik iš dalies, 14% mokinių informacijos trūksta. Gautais duomenimis galima daryti prielaidą, kad gimnazijoje teikiamos informacijos apie profesijos pasirinkimą nepakanka. Mokiniai negaudami pakankamai informacijos apie tolimesnes studijas, būsimą profesiją ir karjeros planavimą negali būti užtikrinti savo sprendimu, tuomet kyla abejonių renkantis tolimesnį kelią, galimi klaidingi, neapgalvoti sprendimai.

Pasak K. Pukelio, N. Pileičkienės (2012), profesinio informavimo paslaugų sritis yra teikti profesinio informavimo tikslinėms grupėms kokybišką informaciją, patarimus kurie susiję su studijų, profesinės veiklos galimybėmis. Mokslininkų darbuose yra akcentuojamas profesinio informavimo bei sėkmingo asmens profesinio apsisprendimo sąryšis. Profesinio informavimo veikla turi būti organizuojama atsižvelgiant į informacijos gavėjų sambrandą, amžių. Pačios informacijos turinys, formos, perdavimo metodai turi skirtis, jei informacija yra perduodama vaikui dar pradedančiam pažinti pasaulį ar paaugliui, kuris ieško jam labiausiai tinkančio profesinio kelio.

Sužinojus, kad mokiniams nepakankamai užtenka informacijos teikiamos gimnazijoje renkantis profesiją, atliekant tyrimą norėta išsiaiškinti, *kokios informacijos mokiniams trūksta renkantis būsimą profesiją*. Duomenys pateikti 9 paveiksle.

9 pav. Mokinių nuomonė, kokios informacijos trūksta renkantis profesiją (N=184, %)

Paaiškėjo, kad labiausiai apklaustiesiems gimnazijų III-IV klasių mokiniams trūksta žinių apie įsidarbinimo galimybes (labai trūksta 51%, nelabai trūksta 37%), tinkamumą pasirinktai profesijai (labai trūksta 35%, nelabai trūksta 47%), profesijos keliamus reikalavimus (labai trūksta 32%, nelabai trūksta 44%). Tai vieni iš pagrindinių informacijos šaltinių, kurie turi didelę įtaką renkantis būsimą profesiją.

D. Brown (2002), A. Diržytė, L. Klimavičiūtė ir kt. (2004) ir daugelis kitų autorių teigia, kad norint išsirinkti sau tinkančią profesiją visų pirma reikia labai gerai pažinti patį save, savo galimybes, gebėjimus, interesus, žinoti savo trūkumus. Taip pat svarbu pažinti darbo privalumus, perspektyvas, reikalavimus.

Bendrojo lavinimo mokyklų uždavinys yra sudaryti sąlygas jaunam žmogui visų pirma pažinti save, kaip asmenybę, identifikuoti savo polinkius, vertybes, gabumus, pažinti profesijų pasaulį, ugdyti gebėjimą susieti pažinimo rezultatus ir savarankiškai priimti galutinį sprendimą dėl labiausiai tinkančios profesijos (Antanaitienė, Sajienė, 1012).

R. Laužackas (2005) šeimą priskiria prie labai įtakingų profesijos rinkimosi veiksnių. Tyrimu norėta išsiaiškinti, *kokie veiksniai ir asmenys įtakoja mokinių profesijos pasirinkimą*. Duomenys pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė

Mokinių nuomonė, kokie veiksniai ir asmenys labiausiai įtakoja profesijos pasirinkimą (N=184)

Veiksniai/asmenys	Pasirinkimų skaičius
Geras savęs, savo interesų pažinėjimas	144
Karjeros galimybių žinojimas	89
Žinoti, kokie sugebėjimai, asmenybės savybės būtinos profesijai	113
Profesijos populiarumas	50
Profesijos naujumas	21
Būsimų studijų kainos	66
Profesijos prestižas	23
Būsimo atlygio dydis	78
Profesijos patarėjas	33
Mokytojai	25
Tėvai	90
Draugai	30
Kita	1

Atsakydami į šį klausimą, mokiniai galėjo rinktis keletą atsakymo variantų.

Galima teigti, jog mokinių nuomone svarbiausi veiksniai ir asmenys, kurie labiausiai įtakoja profesijos pasirinkimą yra šie:

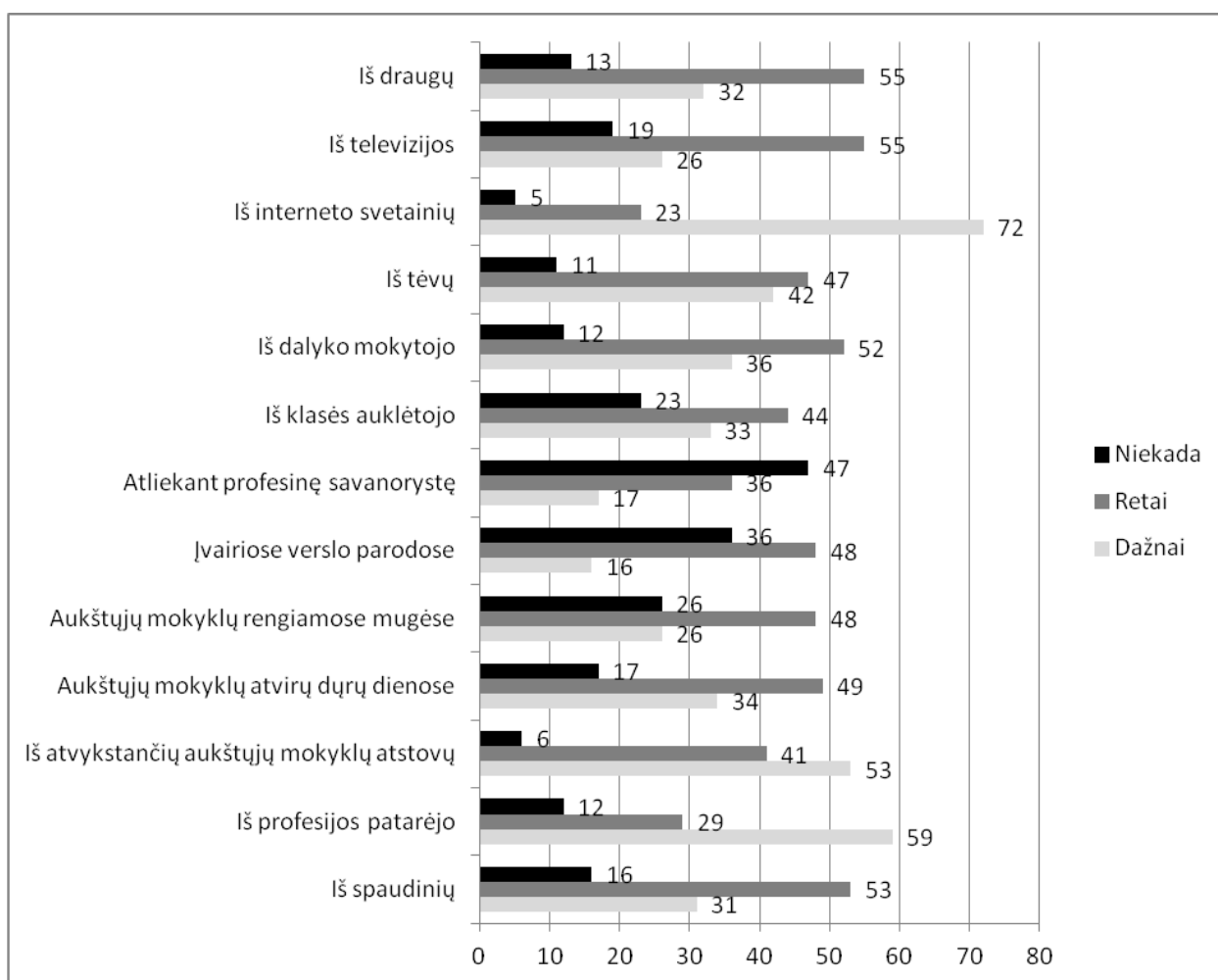
Veiksniai: geras savęs, savo interesų pažinėjimas, žinojimas, kokie sugebėjimai, asmenybės savybės būtinos būsimai profesijai, karjeros galimybių žinojimas. Mokiniai išskyrė būsimo atlygio dydį, kaip labai svarbų veiksnių profesijos pasirinkimui. Respondentams labai svarbu būsimų studijų kainos, profesijos populiarumas, prestižas bei naujumas.

Asmenys: didelę įtaką profesijos pasirinkimui turi tėvai, profesijos patarėjas (karjeros koordinatorius), draugai, mokytojai.

Kita: galimybė po studijų įsidarbinti pagal specialybę.

Gautais duomenimis galima daryti prielaidą, kad ir kaip profesijos pasirinkimą įtakotų (padėtų apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo) karjeros koordinatorius, tėvams teko daugiausia pasirinkimų. Kaip teigia O. Iljina, G. Purvaneckienė (2012), šeima yra pats svarbiausias vaiko socialinės padėties įgijimo, pozicijų priėmimo veiksnys, šeima nulemia subjektyvų pasaulio matymą, tai priklauso ir nuo socialinės šeimos padėties. Šeimos, kurios auklėja vaikus pagal socialinės padėties galimybes, pradeda suprasti, kad buvo parengti atitinkantiems vaidmenims. Pasiturinčių šeimų vaikai siekia pateisinti tėvų lūkesčius, o neturtingų tėvų vaikai pradeda suvokti, kad negali varžytis su daugiau galimybių turinčiais bendraamžiais.

Informacijos srautas apie profesijas yra labai didelis, tik reikia mokėti ta informaciją susirasti ir ja pasinaudoti. Tyrimu domėtasi, iš kur mokiniai dažniausiai gauna informacijos apie planuojamą pasirinkti profesiją. Duomenys pateikti 10 pav.

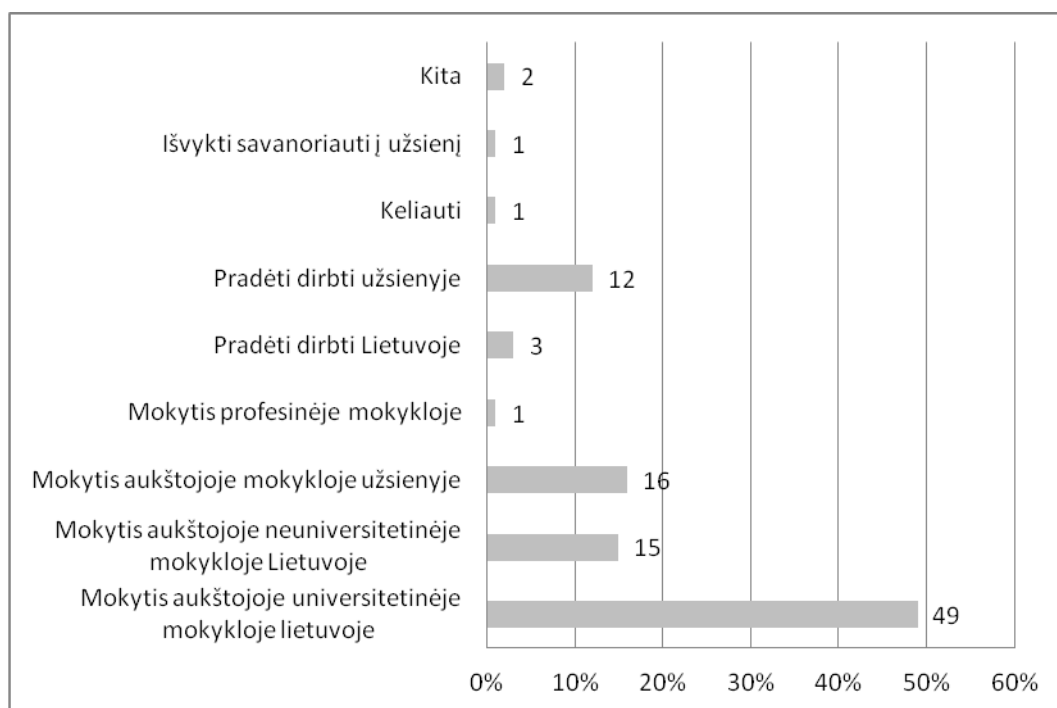
10 pav. Šaltiniai, iš kurių dažniausiai gaunama informacijos apie planuojamą pasirinkti profesiją (N=184, %)

Dauguma (dažnai 72%) mokinių informacijos apie planuojamą pasirinkti profesiją gauna iš internetinių svetainių. Internetinėse svetainėse patalpinta daug duomenų bazių ne tik Lietuvos, bet ir viso pasaulio mastu. Daugiau nei pusė apklaustųjų mokinių (dažnai 59%) informaciją gauna iš profesijos patarėjo (karjeros koordinatoriaus). Karjeros koordinatorius teikia informaciją ne tik organizuodamas užsiėmimus grupėmis, bet ir teikia informaciją individualiai. Respondentų nuomone dažnai informacijos gaunama iš atvykstančių aukštųjų mokyklų atstovų (53%). 42% mokinių dažniausiai gauna informacijos iš tėvų, tardamiesi su dalyko mokytoju (36%), lankydami aukštųjų mokyklų atvirų durų dienoje (34%), tardamiesi su klasės auklėtoju (33%), dalindamiesi nuomone su draugais (32%).

Tyrimo duomenimis galima daryti prielaidą, kad populiariausias būdas gauti informacijos apie planuojamą pasirinkti profesiją yra toks, kuris nereikalauja įdėti pastangų ieškoti, domėtis, vykti į kitą įstaigą, instituciją. Populiariausia ieškoti informacijos pačioje gimnazijoje bendraujant su karjeros koordinatoriumi, tėvais, mokytojais, atvykstančiais aukštųjų mokyklų atstovais.

Mažiau populiarios aukštųjų mokyklų rengiamos mugės, informacija per žiniasklaidą, atliekant profesinę savanorystę. Pasak D. Biolo, T. Brauno, R. Sonders (2006), didžiulė galimybė yra per savanorišką darbą įgyti įgūdžių ir patirties, kurią vėliau galima „konvertuoti“ į sėkmę ir apčiuopiamus karjeros laimėjimus. Tačiau dauguma mokinių teikia pirmenybę apmokamam darbui, nei profesinei savanorystei už kurią nėra mokama. Taip pat mažai lankomos verslo parodos. Šie būdai mažiau populiari, nes reikalauja didesnio organizuotumo, laiko sąnaudų, susiduriama su finansinėmis problemomis, pvz., išsiruošti vykti į kitą miestą ir ten apsilankyti aukštojoje mokykloje surengtoje mugėje ar verslo parodoje.

Baigus bendrojo lavinimo mokyklą mokiniai renkasi tolesnį gyvenimo kelią ir sprendžia kokių mokslų siekti toliau, kokią aukštesnės pakopos ugdymo įstaigą pasirinkti. Respondentų nuomonė, kokie tolimesni planai baigus gimnaziją pateikti 11 pav.

11 pav. **Tolimesnės veiklos ketinimai baigus gimnaziją (N=184, %)**

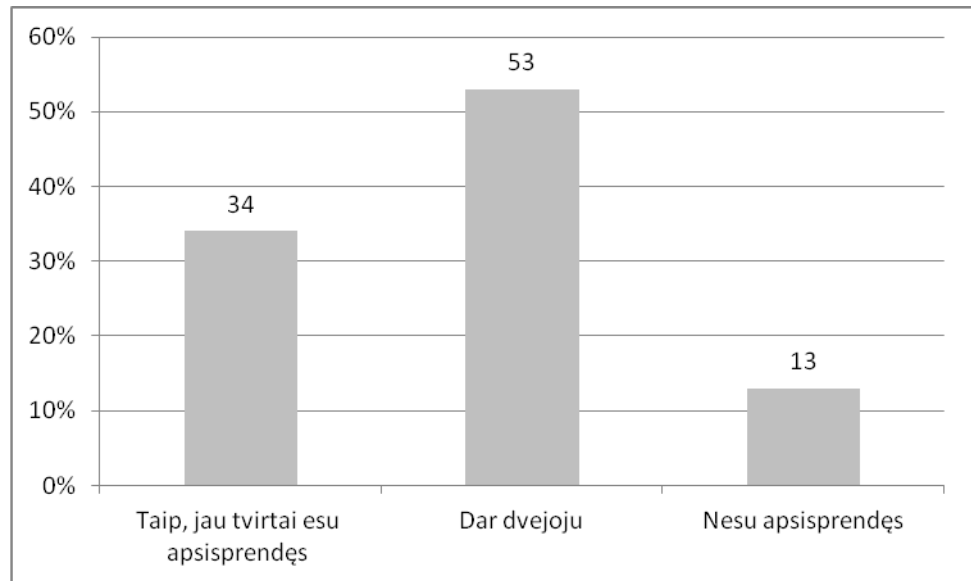
Tiriant tolesnius mokinių mokymosi planus baigus gimnaziją paaiškėjo, kad daugiau nei pusė (49%) apklaustųjų planuoja tęsti mokslus ir mokyti aukštojoje universitetinėje mokykloje Lietuvoje. Aukštojoje neuniversitetinėje mokykloje planuoja mokyti 15% respondentų. 16% mokinių planuoja palikti Lietuvą, toliau tęsti mokslus aukštojoje mokykloje kurioje nors užsienio šalyje. Taigi paaiškėjo, kad daugelis respondentų po gimnazijos baigimo planuoja įgyti aukštąjį išsilavinimą. Tačiau 12% mokinių planuoja nutraukti mokslus ir vykti dirbti į užsienį, o 3% respondentų žada pradėti dirbti Lietuvoje. 1% tiriamųjų po baigiamųjų egzaminų norėtų mokyti profesinėje mokykloje, keliauti, išvykti savanoriauti į užsienį.

Mokiniai nurodė ir kitus variantus: „dar nesu nusprendusi“, „dirbti ir kartu mokyti“, „dar per anksti spręsti“.

Tyrimo duomenimis galima teikti, kad gimnazijos mokiniai sieja savo ateitį su studijomis Lietuvoje ar užsienyje.

Pasak A. Antanaitienės, L. Sajienės (2012), profesijos pasirinkimas yra vienas iš esminių pasirinkimų gyvenime, tai gali nulemti gyvenimo sėkmę ar nesėkmę. Nors profesijos rinkimasis tęsiasi visą mokymosi laiką, paauglystės pabaigoje, jaunystės pradžioje mokiniui iškyla labai svarbus uždavinys – apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo.

Tyrimu norėta išsiaiškinti respondentų nuomonę *apie jų profesinį apsisprendimą*. Duomenys pateikti 12 paveiksle.

12 pav. Respondentų nuomonė apie profesinį apsisprendimą (N=184, %)

Nors mokiniai suvokia kas yra karjeros planavimas ir dauguma teigia, kad jau dabar besimokydami mokykloje planuoja savo karjerą, tačiau daugiau nei pusė (53%) respondentų dvejoja dėl savo profesinio apsisprendimo. 13% gimnazijų mokinių dar nėra apsisprendę. Tik 34% apklaustųjų mokinių jau tvirtai žino, kokią profesiją rinksis.

Abejojimas, kaip svarbiausia profesijos pasirinkimo problema, reiškia, kad mokinys patiria nemažai sunkumų keldamas sau profesinius tikslus ar ieškant profesinės informacijos, bandydamas įvertinti profesines alternatyvas (Pociūtė, Isiūnaitė, 2011).

Apibendrinat galima teikti, kad gimnazijoje vykdomas profesinis orientavimas vis dėlto nėra labai efektyvus, kadangi tyrimo duomenys rodo, jog daugiau nei pusė respondentų dvejoja dėl savo profesinio apsisprendimo, ir nors gimnazijoje vyksta supažindinimas su profesijomis įvairiais būdais, yra spragų, kurios neleidžia moksleiviui tvirtai apsispręsti dėl savo tolimesnės ateities planavimo.

Pasak B. Pociūtės, V. Isiūnaitės (2011), Lietuvos sociologų tyrimais nustatyta, kad dauguma abiturientų dar nėra apsisprendę dėl būsimos profesijos. Tyrimu siekta sužinoti, *kokios yra mokinių neapsisprendimo priežastys*. Duomenys pateikiami 10 lentelėje.

Mokinių profesinio neapsisprendimo priežastys (N=184)

Priežastys	Pasirinkimų skaičius
Trūksta informacijos	39
Dar per anksti galvoti	16
Pirmiausia laikiu egzaminų rezultatų	64
Negaliu studijuoti norimos specialybės dėl sveikatos sutrikimų	5
Negaliu studijuoti norimos specialybės dėl materialinės padėties	15
Nesutampa tėvų ir mano nuomonė norimai specialybei studijuoti	9
Man nesvarbu ką studijuoti, svarbu gauti diplomą	6
Manęs nesudomino dar nei viena profesinė sritis	17
Pirmiausia išbandysiu save darbo rinkoje, paskui studijuosiu išsirinktą profesiją	13
Nežinau, negaliu atsakyti	10

Atsakydami į šį klausimą mokiniai galėjo pasirinkti keletą atsakymo variantų.

Daugumos mokinių (64) neapsisprendimo priežastis yra būsimų egzaminų rezultatai, kurie ir turėtų nulemti, kokią specialybę respondentai rinksis. Mokiniai nurodo, jog jiems trūksta informacijos, kokią profesiją galėtų pasirinkti.

17 mokinių dar nesudomino nei viena profesinė sritis, o 16 mokinių teigia, kad apie profesijos pasirinkimą dar anksti galvoti. Net 15 mokinių teigia, kad negali studijuoti norimos specialybės dėl materialinės padėties, 13 mokinių žada pirmiau išbandyti save darbo rinkoje ir tik po to studijuoti pasirinktą specialybę. 9 mokiniai teigia, kad nesutampa jų ir tėvų nuomonė šiuo klausimu, 6 mokiniams nėra svarbu ką studijuoti, svarbu turėti aukštojo mokslo diplomą. 5 mokiniai negalės studijuoti pasirinktos specialybės dėl turimų sveikatos sutrikimų.

Pasak B. Pociūtės, V. Isiūnaitės (2011), Lietuvos sociologų nustatyta, kad daugelis abiturientų dar nėra apsisprendę dėl būsimos profesijos. Mokiniai arba abejoja, arba svarsto keletą galimų variantų. Viena iš profesijos pasirinkimo problemų yra informacijos trūkumas. Ji atspinti informacijos apie save, profesijas, papildomus informacijos šaltinių trūkumą.

IŠVADOS

Teorinės dalies išvados:

1. Ugdymo karjerai gimnazijoje tikslas – padėti moksleiviui išsirinkti sau tinkamą busimą profesiją, kad jis galėtų jaustis pilnaverčiu, produktyviu visuomenės, sparčiai besikeičiančios darbo rinkos nariu, mokėtų nuolat projektuoti savo profesinę karjerą, priimti teisingą profesinį apsisprendimą.
2. Tam, kad būtų palengvintas profesinis apsisprendimas mokyklose veikia karjeros centrai, kuriuose dirba karjeros koordinatoriai. Karjeros koordinatorių tikslas skatinti mokinius pažinti save, darbo pasaulį, ugdyti kompetencijas, kurios padėtų sėkmingai vystyti savo karjerą.
3. Karjeros koordinatoriai gimnazijoje teikia tiek individualias, tiek grupines konsultacijas, organizuoja profesinį veiklinimą, teikia informaciją apie karjeros planavimą bei vystymą, supažindina mokinius su studijų programomis, priėmimo taisyklėmis, supažindina su darbo rinka, jos pokyčiais, prognozėmis.

Tiriamosios dalies išvados:

4. Tyrimo duomenys rodo, kad gimnazijose vykdomas profesinis orientavimas nėra pakankamas. Apklaustieji mokiniai teigia stokojantys informacijos kaip planuoti savo karjerą, nepakankamai išsamiai supažindinama su profesijų pasauliu.
5. Mokiniai neturi galimybių įgyti praktinės darbo patirties, nepopuliarinama profesinė savanorystė.
6. Tyrimas rodo, jog renkantis būsimą profesiją mokiniams trūksta informacijos apie įsidarbinimo galimybes, tinkamumą pasirinktai profesijai, profesijos keliamus reikalavimus.
7. Apklaustieji mokiniai nurodo šias profesinio neapsisprendimo priežastis:
  - teikiamos informacijos apie profesijos pasirinkimą trūkumas,
  - negalėjimas studijuoti norimą specialybę dėl materialinės padėties,
  - tėvų ir mokinių nuomonių dėl pasirinktos profesijos nesutapimas,
  - noras pirmiausia išbandyti save darbo rinkoje.

8. Respondentai dažniausiai iškylančiais karjeros klausimais konsultuojasi su tėvais, tik vėliau su karjeros koordinatoriumi (profesijos patarėju), dalyko mokytoju, socialiniu pedagogu, psichologu.
9. Mokiniai nurodo, kad gimnazijoje susipažinimas su profesijomis dažniausiai vyksta klasės valandėlių metu profesinio informavimo temomis, organizuojami susitikimai su įvairių profesijų atstovais, išvykose į įvairias įmones, įstaigas bei atliekami savęs pažinimo testai.
10. Dauguma gimnazijų III-IV klasių mokinių informacijos apie planuojamą pasirinkti profesiją gauna iš internetinių svetainių, profesijos patarėjo, atvykstančių aukštųjų mokyklų atstovų, iš tėvų, dalyko mokytojo, lankydami atvirų durų dienas.
11. Didžioji dalis respondentų baigę gimnaziją žada toliau tęsti mokslus aukštojoje universitetinėje mokykloje arba aukštojoje neuniversitetinėje mokykloje Lietuvoje. Dalis norėtų studijuoti užsienyje. Kai kurie mokiniai vyks dirbti į užsienį arba pradės dirbti Lietuvoje.

Atlikus tyrimą ir apdorojus duomenis pasitvirtino iškelta hipotezė, kad III–IV gimnazijos klasių mokiniams trūksta informacijos apie tinkamumą būsimai profesijai bei įsidarbinimo galimybes.

REKOMENDACIJOS

Organizuojant efektyvesnį ugdymą karjerai gimnazijoje siūloma:

1. Gimnazijoje skirti daugiau dėmesio teikiant informaciją mokiniams apie karjeros planavimą, profesijos pasirinkimą.
2. Skatinti mokinius labiau domėtis vykstančiais renginiais ne tik mokykloje, bet ir už jos ribų, universitetuose, juose dalyvauti.
3. Profesinio apsisprendimo klausimais konsultuoti ne tik mokinius, bet ir tėvus, norint išvengti mokinių ir tėvų tarpusavio nesutarimų.
4. Gimnazijai bendradarbiauti su darbo birža, įdarbinimo įmonėmis, suteikti daugiau informacijos mokiniams apie darbo rinką, jos pokyčius, prognozes, įsidarbinimo galimybes.
5. Atliekant įvairias apklausas domėtis, kokios informacijos mokiniams trūksta renkantis profesiją, kokia forma (stendai, lankstinukai, susitikimai, išvykos ir pan.) mokiniai norėtų būti supažindinami su nauja informacija.

LITERATŪRA:

1. *2011-2013 metų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrieji ugdymo planai* [interaktyvus]. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro patvirtintas [Žiūrėta 2013-03-25]. Prieiga per internetą <<http://www.smm.lt/docs/Bendrieji%20ugdymo%20planai.%20Patvirtintas%20variantas%2006-07.pdf>>.
2. Adamonienė R., Dukilas S., Krikščiūnas B. ir kt. (2003) *Profesinio ugdymo psichologija ir pedagogika*. Utena: UAB „Utenos Indra“.
3. Akudovičiūtė A., Rosinaitė V., Valickas A. ir kt. (2008). *Studentų savarankiško karjeros valdymo kompetencijų ugdymo vadovas konsultantui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
4. Albrechtas J. (2005). *Asmenybė ir karjera*. Vilnius: Sauliaus Ratkevičiaus firma.
5. Antanaitienė A., Sajienė L. (2012). Bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų vaidmuo mokinių profesiniam apsisprendimui: situacija ir pagrindinės problemos. *Acta pedagogica vilnensia*, 29, p. 133-143 [Žiūrėta 2013-05-10]. Prieiga per internetą <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Acta_Paedagogica_Vilnensia/2012_29/133-143.pdf>.
6. Arnold J. (2006). *Managing careers into the 21st century*. London: Athenaeum Press Ltd.
7. Augienė D. (2002). *Karjera šiandien ir rytoj*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
8. Augienė D. (2009). *Karjera: nuo profesijos pasirinkimo iki veiklos organizacijose*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
9. Barkauskaitė M. (2007). Profesinio rengimo realijos. Profesinis konsultavimas ir orientavimas šiuolaikinio profesinio rengimo kontekste. *Acta pedagogica vilnensia*, 18, p. 106-120 [Žiūrėta 2013-02-04]. prieiga per internetą <http://www.euroguidance.lt/uploads/files/Barkauskaite_Profesinis%20konsultavimas%200ir%20orientavimas_2007.pdf>.
10. Beresnecičienė D. (2002). Profesorius Jovaiša – profesinio orientavimo Lietuvoje edukologinių ir psichologinių pagrindų kūrėjas. *Ugdymo psichologija*, 1(10), p. 23-31.
11. Biolas D., Braunas T., Sonders R. ir kt. (2006). *Individuali karjeros vadyba*. Vilnius: Verslo žinios.
12. Bitinas B. (1961). *Kaip padėti vaikams išsirinkti profesiją*. Kaunas: valstybinė pedagoginės literatūros leidykla.
13. Bruzgelevičienė R. (2001). *Lietuvos švietimo kaita*. Vilnius: Vilspa.

14. *Career choice and development* [interaktyvus]. Parengė D. Brown and Associates (2002) [Žiūrėta 2013-03-30]. Prieiga per internetą <http://books.google.lt/books?id=U0SZRvNz4S8C&printsec=frontcover&dq=career+choice+and+development&hl=lt&sa=X&ei=3-BWUZXGKcKD4ASB-4DoAw&redir_esc=y#v=onepage&q=career%20choice%20and%20development&f=false>.
15. *Career development and counseling* [interaktyvus]. Parengė Brown S. D., Lent R. W. [Žiūrėta 2013-05-18]. Prieiga per internetą <http://books.google.lt/books?id=Mt2_YNQgiAUC&printsec=frontcover&dq=a+social+cognitive+view+of+career+development+and+counseling&hl=lt&sa=X&ei=zrqbUbm4M5KQ4gTa34HQDg&redir_esc=y>.
16. *Career development in the school* [interaktyvus]. Parengė Eliason G. T., Patrick J. [Žiūrėta 2013-05-18]. Prieiga per internetą <http://books.google.lt/books?id=rs6H85_Iy24C&printsec=frontcover&dq=career+in+school&hl=lt&sa=X&ei=W7-bUYvTIOHk4QTm2YHgCg&ved=0CE8Q6AEwBA#v=onepage&q=career%20in%20school&f=false>.
17. *Career planing and succession management* [interaktyvus]. Parengė Rothwell W. J., Jackson R. D., Knight S. C. [Žiūrėta 2013-05-19]. Prieiga per internetą <<http://books.google.lt/books?id=gglemiPnbW0C&printsec=frontcover&dq=career+planing&hl=lt&sa=X&ei=1cebUbafHI0t4ATsp4DYDA&ved=0CEMQ6AEwAw#v=onepage&q=career%20planning&f=false>>.
18. Danilevičius E. (2008). Karjeros projektavimo ir karjeros planavimo ugdymo edukologinės prielaidos. *Pedagogika*, 92, p. 111-115.
19. Diržytė A., Klimantavičiūtė L., Jakimavičienė V. (2004). *Karjeros pradžiamokslis*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
20. *Encyclopedia of cross-cultural school psychology* [interaktyvus]. Parengė C. S. Clauss-Ehlers [Žiūrėta 2013-03-30]. Prieiga per internetą <http://books.google.lt/books?id=PaO3jsaGkeYC&pg=PA180&dq=career+education+and+development&hl=lt&sa=X&ei=ROVWUbexEIF24QThpoDQBA&redir_esc=y#v=onepage&q=career%20education%20and%20development&f=false>.
21. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). *Pedagginė psichologija*. Vilnius: Alna Litera.
22. Greenhaus J. H., Callanan G. A. (2006). *Encyclopedia of career development*. London New Delhi: Stage publications, Inc.

23. Gurskienė O. Laužackas R. (2001). Profesinio rengimo reformos raidos Lietuvoje įvertinimas. *Pedagogika*, 51, p. 3-15.
24. *Higher education: handbook of theory and research* [interaktyvus]. Parengė Smart J. C. [Žiūrėta 2013-04-10]. Prieiga per internetą <<http://books.google.lt/books?id=peewp3V6XGgC&pg=PA330&dq=holland+personality+theory&hl=lt&sa=X&ei=oHlyUdL8L-iJ4ATM3oHAAw&sqi=2&ved=0CC0Q6AEwAA#v=onepage&q=holland%20personality%20theory&f=false>>.
25. Iljina O., Purvaneckienė G. (2012). Mokinių socialinės padėties ir profesinių siekių sąsaja. *Acta pedagogica vilnensia*, 28, p. 49-61 [Žiūrėta 2013-05-09]. Prieiga per internetą <[http://www.leidykla.eu/fileadmin/Acta Paedagogica Vilnensia/2012_28/49-61.pdf](http://www.leidykla.eu/fileadmin/Acta_Paedagogica_Vilnensia/2012_28/49-61.pdf)>.
26. Jenkevičius S. (2004). Ikiprofesinis moksleivių ugdymas klasės auklėtojo darbe. *Pedagogika*, 71, p. 97-100 [Žiūrėta 2013-04-05]. Prieiga per internetą <<http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2004/71/Jankevicius.pdf>>.
27. Jovaiša L. (1968). Apie profesinį orientavimą mokykloje. Kaunas: Šviesa.
28. Jovaiša L. (1969). *Profesinio mokinių orientavimo klausimai*. Kaunas: Šviesa.
29. Jovaiša L. (1978). *Profesinio orientavimo pedagogika*. Kaunas: Šviesa.
30. Jovaiša L. (1981). *Asmenybė ir profesija*. Kaunas: Šviesa.
31. Jovaiša L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
32. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
33. Jovaiša L. (2009). *Profesinio orientavimo ir konsultavimo psichologija*. Vilnius: Agora.
34. Jovaiša L. (2011). *Edukologija*. I tomas. Vilnius: Agora.
35. *Karjeros projektavimo vadovas* (2005). Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
36. Kepalaitė A. (2007). Jaunuolių profesiniai interesai individualiosios psichologijos požiūriu. *Ugdymo psichologija*, 18, p. 39-45.
37. Kregždė S. (1975). *Profesinių interesų psichologija*. Vilnius: Raidė.
38. Kregždė S. (1988). *Profesinio kryptingumo formavimosi psichologiniai pagrindai*. Kaunas: Šviesa.
39. Kučinskienė R. (2001). Rengimo karjerai politika: šiuolaikinės prielaidos. *Pedagogika*, 51, p. 17- 28
40. Kučinskienė R. (2003). Asmeninės karjeros valdymo gebėjimai ir jų ugdymo gairės. *Profesinis rengimas. Tyrimai ir realijos*, 7, p. 72-81.

41. Laužackas R. (2005). *Profesinio rengimo metodologija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
42. Laužackas R., Danilevičius E., Gurskienė O. (2004). *Profesinio rengimo reforma Lietuvoje. Parametrai ir rezultatai*. Kaunas: Vytauto didžiojo universiteto leidykla.
43. *Metodinė veikla mokytojo ir mokinio kompetencijoms ugdyti* [interaktyvus]. Parengė Kvietkauskienė G. [Žiūrėta 2013-04-04]. Prieiga per internetą <http://www.sac.smm.lt/images/file/e_biblioteka/3_Metodine_veikla_mokytojo%20ir%20mokinio%20kompetencijoms%20ugdyti.pdf>.
44. *Mokinių ugdymo karjerai informacinė svetainė (Mukis)* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-04-19]. Prieiga per internetą <<http://www.mukis.lt/lt/pradzia.html>>.
45. Navaitienė J. (2004). Šeimos įtaka VPU studentų profesijos pasirinkimui. *Ugdymo psichologija*, 13, p. 79-83.
46. Nezelskis E. (2010). Profesinis orientavimas švietimo ir verslo plėtros kontekste. *Acta Pedagogica Vilnensia*, 25, p. 101- 112.
47. Palujanskienė A., Pugevičius A. (2004). Karjeros samprata pedagogo darbe. *Pedagogika*, 70, p. 143-148 [Žiūrėta 2013-04-01]. Prieiga per internetą <<http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2004/70/palujanskiene-pugevicius.pdf>>.
48. *Personal financial management* [interaktyvus]. Parengė N. Swart [Žiūrėta 2013-05-18]. Prieiga per internetą <<http://books.google.lt/books?id=d08rxE8k6NMC&pg=PA58&dq=why+is+career+planning+important&hl=lt&sa=X&ei=JcybUcK2FsLa4ATPpYHwDA&ved=0CEgQ6AEwAw>>.
49. Petkevičiūtė N. (2003). Asmeninės karjeros projektavimas ir vystymas globalizacijos kontekste. *Profesinis rengimas. Tyrimai ir realijos*, 7, p. 82-97.
50. Petkevičiūtė N. (2006). *Karjeros valdymas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
51. Pociūtė B. (2010). Leono Jovaišos indėlis į profesinio orientavimo tyrimus ir praktiką. *Acta pedagogica vilnensia*. 25, p. 43-56 [Žiūrėta 2013-02-04]. Prieiga per internetą <www.euroguidance.lt/uploads/files/Pociute_B_L_Jovaisos_indelis_i_PO.pdf>.
52. Pociūtė B., Isiūnaitė V. (2011). Profesijos pasirinkimo problemos ir asmenybės savybės. *Psichologija*, 43, p. 78-91.
53. *Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo metodika* [interaktyvus]. Parengė Vytauto Didžiojo Universitetas [Žiūrėta 2013-03-25]. Prieiga per internetą <

- http://skc.vdu.lt/downloads/prof_orient/profesines_karjeros_planavimo_gebejimu_ugdy_mo_d_metodika.pdf >.
54. Projekto „ugdymo karjerai ir stebėsenos modelių sukūrimas ir plėtra bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme“ karjeros koordinatoriaus pareiginiai nuostatai (2012) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-04-18.]. Prieiga per internetą <<http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&ved=0CDYQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.mukis.lt%2Fdownload%2F626%2Fkarjeros%2520koordinatoriaus%2520pareiginiai%2520nuostatai2.doc&ei=xxZzUajvJYGytAagpIHQDA&usg=AFQjCNGPgvAapatPZLGVIGhD86I1XSvvQ&sig2=ywZ9Ux4JISYsqaU5FzTYAg&bvm=bv.45512109,d.Yms>>.
55. Pukelis K. (2003). Karjeros projektavimo gebėjimai žinių visuomenėje: nauji iššūkiai profesiniam konsultavimui ir karjeros planavimui. Profesinis rengimas. Tyrimai ir realijos, 6, p. 67-75.
56. Pukelis K., Pileičikienė N. (2012). Profesinio informavimo taškų veiklos kokybės vertinimas ir gerinimas: problemos ir perspektyvos. *Pedagogika*, 105, p. 20-31.
57. Pukelis K., Pundzienė A. (2002). Profesinis konsultavimas karjeros projektavimui: paradigmų kaita. *Profesinis rengimas. Tyrimai ir realijos*, 5, p. 97-106.
58. Pupininkienė A., Rodzevičienė E. (2008). Bendrojo lavinimo mokyklos profesijos patarėjo vadybinis kompetentingumas. *Pedagogika*, 91, p. 109-115.
59. Railienė A. (2007). Mokinių požiūris į profesinio informavimo organizavimą bendrojo mokykloje. *Pedagogika*, 88, p. 50-56 [Žiūrėta 2013-04-05]. Prieiga per internetą <<http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2007/88/rail50-56.pdf>>.
60. Railienė A. (2011). Profesijos patarėjo veiklos profesinio orientavimo sistemoje prielaidos. *Socialinis darbas*, 10(2), p. 157-168.
61. Rauduvautė A., Ramanauskienė D. (2010). Būsimų muzikos mokytojų asmeninė karjera: profesijos pasirinkimas. *Pedagogika*, 99, p.104-112 [Žiūrėta 2013-04-01]. Prieiga per internetą <<http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2010/99/raud104-112.pdf>>.
62. Sakalas A., Šalčius A. (1997). *Karjeros valdymas*. Kaunas: Technologija
63. Stancikienė A. (2009). Teoriniai profesinės karjeros valdymo aspektai. *Viešoji politika ir administravimas*, 29, p. 107-113 [Žiūrėta 2013-02-04]. Prieiga per internetą <http://www.euroguidance.lt/uploads/files/straipsniai/A_Stancikiene_Profesine%20karjera.pdf>.
64. Stanišauskienė V., Večkienė N. (1999). Karjeros samprata: mokslinio požiūrio kaita ir jos refleksijos Lietuvoje problema. *Socialiniai mokslai*, 2(19), p. 23-31.

65. Šakauskienė R., Daukšytė J. (2005). Antrųjų klasių gimnazistų, turinčių skirtingus profesinius polinkius, intelekto sugebėjimai. *Ugdymo psichologija*, 15, p. 18-31.
66. Šedžiuvienė N., Urbienė L. (2008). Profesinis orientavimas aukštojoje mokykloje. *Pedagogika*, 90, p. 17-25 [Žiūrėta 2013-03-25]. Prieiga per internetą <<http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2008/90/90.pdf>>.
67. Šernas V. (1998). *Profesinės veiklos didaktika*. Vilnius: Presvika.
68. *Ugdymo karjerai programa* [interaktyvus]. Parengė Stanišauskienė V., Stakauskienė L., Likienė S. ir kt. [Žiūrėta 2013-03-25]. Prieiga per internetą <<http://www.pm.mazeikiai.lm.lt/karjera/programa.pdf>>.
69. *Ugdymo karjerai skyrius* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-04-19]. Prieiga per internetą <<http://uks.lmnc.lt/lt/pit-profesinio-informavimo-taskai/>>.
70. Ustinavičiūtė L., Katkonienė A., I. Žemaitytė (2011). Veiksniai, susiję su sėkmingu karjeros planavimu ir profesijos pasirinkimu paauglystėje. *Socialinis darbas*, 10(2), p. 196-180.
71. Visockienė O., Šiaučiukienė L. (2000). Kritinio mąstymo ugdymo būdų pagrindas konstruktyvizmo teorijos požiūriu. *Socialiniai mokslai*, 3 (24), p. 147-156 [Žiūrėta 2013-05-17]. Prieiga per internetą <<http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/archive/pdf/2000%203%20%2824%29/14%20Visockiene,Siauciukeniene.pdf>>.

PRIEDAI

GERB. MOKINIAI,

Esu Agnė Urniežiūtė, Šiaulių universiteto, edukologijos fakulteto magistrantė, rašau baigiamąjį darbą tema „GIMNAZIJŲ III – IV KLASIŲ MOKINIŲ UGDYMAS KARJERAI: PROBLEMOS IR GALIMYBĖS“ Atliekant tyrimą, kurio tikslas išsiaiškinti mokinių parengimą karjerai mokykloje, reikalinga Jūsų pagalba.

Jūsų užpildytų anketų duomenys niekur nebus viešinami, anketa yra **anoniminė**, jos pasirašyti nereikia. **Šioje anketoje nėra nei teisingų, nei neteisingų atsakymų**, Jums reikia išreikšti savo nuomonę. Tikiuosi Jūsų nuoširdžių atsakymų.

Jums tinkantį atsakymą pažymėkite taip , jei reikia įrašykite.

Keletas klausimų apie Jus:

Jūs esate: mergina vaikinai

Gimnazijos pavadinimas:.....

Kurioje gimnazijos klasėje mokotės: III klasėje IV klasėje

1. Kaip manote, kas yra „karjera“? (galimas vienas atsakymo variantas)

- Tapimas savo srities žinovu, puikiu specialistu;
- Kylantis atlygis už atliekamą darbą;
- Gerai apmokamas, įdomus darbas;
- Laipsniškas kilimas pareigose;
- Mokymasis, tobulėjimas, darbas, trunkantis visą gyvenimą;
- Kita.....

2. Ar dažnai gimnazijoje kalbate apie karjeros planavimą?

- Labai dažnai;
- Dažnai;
- Retai;
- Labai retai;
- Visai nekalbate.

3. Ar Jūs jau planuojate savo karjerą?

- Taip, planuoju;
- Trūksta informacijos, kaip tai daryti;
- Dar anksti planuoti;
- Neplanuoju;

Man tai atrodo nesvarbu.

4. Kaip Jūs suprantate sąvoką „karjeros planavimas“? (galimi keli atsakymo variantai)

- Tinkamos profesijos pasirinkimas;
- Nuolatinis visą žmogaus gyvenimą trunkanti procesas;
- Numatomos savęs realizavimo galimybės būsimame darbe;
- Siekis uždirbti kuo daugiau pinigų;
- Nuolatinis tobulinimasis profesinėje veikloje;
- Tai procesas prasidedantis tik įsidarbinus;
- Tai procesas, kuris nutraukiamas įsidarbinus;
- Kita.....

5. Kada Jūsų manymu reikėtų pradėti planuoti savo karjerą? (galimas vienas atsakymo variantas)

- Pradėjus dirbti pasirinktą darbą;
- Įstojus mokytis į universitetą ar kitą ugdymo įstaigą;
- Pabaigus mokyklą;
- Dar mokantis mokykloje;
- Kita.....

6. Ar Jūsų gimnazijoje veikia Profesinio informavimo taškas (PIT)?

- Taip;
- Ne;
- Nežinau.

7. Ar Jūsų gimnazijoje yra profesijos konsultantas?

- Taip;
- Ne;
- Nežinau.

8. Su kuo galite pasikonsultuoti Jums išskylančiais karjeros klausimais?

	Visada	Dažnai	Retai	Niekada
Klasės auklėtoju	☐	☐	☐	☐
Dalyko mokytoju	☐	☐	☐	☐
Mokyklos psichologu	☐	☐	☐	☐
Socialiniu darbuotoju	☐	☐	☐	☐
Profesijos patarėju	☐	☐	☐	☐
Draugais	☐	☐	☐	☐
Tėvais	☐	☐	☐	☐

9. Kaip dažniausiai Jūsų gimnazijoje vyksta supažindinimas su profesijomis, profesine veikla? (galimi keli variantai)

- Klasės valandėlėse profesinio informavimo temomis;
- Išvykose į įvairias įmones, institucijas;
- Mokykloje organizuojami susitikimai su įvairių profesijų atstovais;
- Dalyvaujant įvairių mokymo įstaigų organizuojamose atvirų durų dienose;
- Atliekant profesinio tinkamumo testus;
- Atliekant savęs pažinimo testus;
- Individualios konsultacijos;
- Kita.....

10. Ar Jums užtenka informacijos teikiamos gimnazijoje renkantis profesiją?

- Taip, visiškai užtenka;
- Iš dalies užtenka;
- Trūksta informacijos;
- Nežinau.

11. Kokios informacijos trūksta renkantis profesiją?

	Labai trūksta	Nelabai trūksta	Netrūksta
Apie tolesnių studijų galimybes	☐	☐	☐
Profesijos keliamus reikalavimus	☐	☐	☐
Savęs pažinimo	☐	☐	☐
Žinių apie įsidarbinimo galimybes	☐	☐	☐
Tinkamumą pasirinktai profesijai	☐	☐	☐
Apie stojimo į aukštąsias mokyklas tvarką	☐	☐	☐
Apie profesijų paklausą	☐	☐	☐

12. Jūsų nuomone, kokie veiksniai/asmenys labiausiai įtakoja profesijos pasirinkimą? (galimi keli variantai)

- Geras savęs, savo interesų pažinimas;
- Karjeros galimybių žinojimas;
- Žinoti, kokie sugebėjimai, asmenybės savybės būtinos profesijai;
- Profesijos populiarumas;
- Profesijos naujumas;
- Būsimų studijų kainos;
- Profesijos prestižas;
- Būsimo atlygio dydis;
- Profesijos patarėjas;
- Mokytojai;
- Tėvai;

- Draugai;
- Kita.....

13. Iš kur dažniausiai gaunate informacijos apie planuojamą pasirinkti profesiją?

	Dažnai	Retai	Niekada
Iš spaudinių (žurnalai, lankstinukai)	☐	☐	☐
Iš profesijos patarėjo	☐	☐	☐
Iš atvykstančių aukštųjų mokyklų atstovų	☐	☐	☐
Aukštųjų mokyklų atvirų durų dienose	☐	☐	☐
Aukštųjų mokyklų rengiamose mugėse	☐	☐	☐
Įvairiose verslo parodose	☐	☐	☐
Atliekant profesinę savanorystę	☐	☐	☐
Iš klasės auklėtojo	☐	☐	☐
Iš dalyko mokytojo	☐	☐	☐
Iš tėvų	☐	☐	☐
Iš interneto svetainių	☐	☐	☐
Iš televizijos	☐	☐	☐
Iš draugų	☐	☐	☐

14. Baigęs(usi) gimnaziją toliau planuojate:

- Mokytis aukštojoje universitetinėje mokykloje Lietuvoje;
- Mokytis aukštojoje neuniversitetinėje mokykloje Lietuvoje;
- Mokytis aukštojoje mokykloje užsienyje;
- Mokytis profesinėje mokykloje;
- Pradėti dirbti Lietuvoje;
- Pradėti dirbti užsienyje;
- Nieko neveikti;
- Keliauti;
- Išvykti savanoriauti į užsienį;
- Kita.....

15. Ar jau esate apsisprendęs(usi), kokią profesiją pasirinksite?

- Taip, jau tvirtai esu apsisprendęs;
- Dar dvejoju;
- Nesu apsisprendęs

16. Jūsų neapsisprendimo priežastys (atsakyti tiems, kurie neapsisprendę dėl profesijos pasirinkimo, galimi keli variantai)

- Trūksta informacijos;
- Dar per anksti galvoti;
- Pirmiausia laikiu egzaminų rezultatų;
- Negaliu studijuoti norimos specialybės dėl sveikatos sutrikimų;
- Negaliu studijuoti norimos specialybės dėl materialinės padėties;
- Nesutampa tėvų ir mano nuomonė norimai specialybei studijuoti;
- Man nesvarbu, ką studijuoti, svarbu gauti diplomą;
- Manęs nesudomino dar nė viena profesinė sritis;
- Pirmiausia išbandysiu save darbo rinkoje, paskui studijuosiu išsirinktą profesiją;
- Nežinau, negaliu atsakyti.

**Ačiū už pagalbą!
Sėkmės planuojant savo karjerą!**